

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Dluh a dlužník jako problém resocializace

Anna Pospíšilová

Diplomová práce

2019

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Anna Pospíšilová**
Osobní číslo: **H17379**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Resocializační pedagogika**
Název tématu: **Dluh a dlužník jako problém resocializace**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování:

Tato diplomová práce bude zaměřena na situaci týkající se dluhů a finanční gramotnosti v České republice. V teoretické části budou přehledně shrnuty odborné poznatky týkající se aktuální problematiky zadlužených osob, nedostatečné prevence ve finančním vzdělávání a finanční gramotnosti. Praktická část bude mít kvalitativní charakter s využitím metody polostrukturovaného rozhovoru s vybranými osobami, které mají zkušenost s dluhovou pastí. Dále rozhovor s ředitelem vybrané základní školy a také se soudním exekutorem, který by mohl nastínit vlastní pohled na řešení zadluženosti a finanční gramotnost v České republice. Práce bude zjišťovat, jak přistupovat k dluhům, jak je řešit a jakým způsobem se opět vrátit do běžného života a řádně si hlídat své finanční závazky.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DUBSKÁ, Drahomíra. Domácnosti v ČR: příjmy, spotřeba, úspory a dluhy v letech 1993 až 2012. V Praze: Český statistický úřad, 2013. Souborné informace. ISBN 978-80-250-2362-4.

JANDA, Josef. Jak žít šťastně na dluh. Praha: Grada, 2013. Finance pro každého. ISBN 978-80-247-4833-7.

LYNETTE, Rachel. What to do when your family is in debt. 1st ed. New York: PowerKids Press, 2010, 24 p. Let's work it out. ISBN 14358977146.

SMRČKA, Luboš. Rodinné finance: ekonomická krize a krach optimismu. Praha: C. H. Beck, 2010. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-199-4.

ŠKVÁRA, Miroslav. Finanční gramotnost. Druhé vydání. Praha: Miroslav Škvára, 2016. ISBN 978-80-904823-3-3.

VETERNÍKOVÁ, Mária. The role of the interim trustee in dealing with the debtor's bankruptcy. Praha: Oeconomica, 2010, 23 s. Faculty of International Relations Working papers. ISBN 978-80-245-1723-0.

Vedoucí diplomové práce: **prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **1. dubna 2018**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. června 2019**



prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan



L.S.



Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 27. listopadu 2017

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 26. 3. 2019

Anna Pospíšilová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala především vedoucímu mé diplomové práce, kterým byl prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc., za odborné vedení práce, podporu a trpělivost při jejím vytváření. Poděkovat musím také jednotlivým respondentům, kteří mi umožnili nahlédnout do jejich soukromého života.

ANOTACE

Tato diplomová práce bude zaměřena na situaci týkající se dluhů a finanční gramotnosti v České republice. V teoretické části budou přehledně shrnuty odborné poznatky týkající se aktuální problematiky zadlužených osob, nedostatečné prevence ve finančním vzdělávání a finanční gramotnosti. Praktická část bude mít kvalitativní charakter s využitím metody polostrukturovaného rozhovoru s vybranými osobami, které mají zkušenost s dluhovou pastí. Dále rozhovor s ředitelem vybrané základní školy a také se soudním exekutorem, který by mohl nastínit vlastní pohled na řešení zadluženosti a finanční gramotnost v České republice. Práce bude zjišťovat, jak přistupovat k dluhům, jak je řešit a jakým způsobem se opět vrátit do běžného života a řádně si hlídat své finanční závazky.

KLÍČOVÁ SLOVA

dluhy, dlužník, socializace, resocializace, rodina, finanční gramotnost

TITLE

Debt and debtor as a problem of resocialization

ANNOTATION

The master thesis focuses on the actual situation regarding the debts and financial literacy in the Czech Republic. The theoretical part includes the state of the art regarding the actual issues of the indebted and insufficient financial education and financial literacy prevention. Whereas, the practical part in the form of qualitative research will contain several half-structured interviews with persons, who experienced the debt trap, further with headmaster and also legal executor, who could possibly point out the solution of the inadequate financial literacy and indebtedness. The paper will further find out how to approach and deals with the debts, how to solve such an unsatisfactory situation, how to return to common life and how to properly control and monitor one's own financial commitments.

KEYWORDS

debts, debtor, socialization, resocialization, family, financial literacy

Obsah

ÚVOD.....	12
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	14
1 SOCIALIZACE A RESOCIALIZACE.....	14
1.1 Pojem socializace.....	14
1.2 Pojem resocializace.....	15
1.3 Resocializační procesy.....	16
2 RODINA.....	17
2.1 Rodina jako významný socializační činitel.....	17
2.2 Vliv výchovy.....	18
2.3 Sociální status.....	18
3 DLUH A DLUŽNÍK.....	19
3.1 Pojem dluh a dlužník.....	19
3.2 Dluhové vztahy.....	19
3.3 Dluhy v České republice.....	20
3.4 Chudoba v České republice.....	21
3.5 Příčiny zadlužování.....	23
3.6 Index rizikového zadlužování.....	24
3.7 Situace v životě dlužníka.....	25
3.8 Dluhová past.....	27
3.9 Organizace pomáhající s dluhovou problematikou.....	29
3.10 Exekuce v životě dlužníka.....	33
3.10.1 Projekt Mapa exekucí.....	35
3.11 Oddlužení.....	36
4 DLUHY A VZDĚLÁVÁNÍ.....	39
4.1 Finanční gramotnost.....	39
4.1.1 Finanční gramotnost Čechů.....	41
4.2 Gramotnost a její vliv na život.....	41
II. VÝZKUMNÁ ČÁST.....	43
5 METODIKA VÝZKUMU.....	43
5.1 Cíle výzkumného šetření.....	43
5.2 Stanovení výzkumné otázky.....	43
5.3 Popis použitých metod.....	44

5.4	Výzkumný soubor.....	46
5.5	Průběh rozhovorů.....	56
5.6	Popis terénu.....	59
5.7	Způsob zpracování dat.....	59
5.8	Analýza kvalitativních dat.....	60
5.9	Limity výzkumu.....	61
6	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ.....	62
7	DISKUZE.....	75
8	ZÁVĚR.....	77
9	POUŽITÁ LITERATURA.....	79
10	PŘÍLOHY.....	85

SEZNAM ILUSTRACÍ A TABULEK

Obrázek 1 - Fáze socializace	15
Obrázek 2 - Kvůli čemu se Češi nejčastěji zadlužují dle ČBA	25
Obrázek 3 - Aktuální počet exekucí	34
Obrázek 4 - Mapa exekucí	35
Obrázek 5 - Zahajované exekuce a oddlužení	37
Obrázek 6 - Srovnání oddlužení v Evropě.....	37
Tabulka 1 - Přehled respondentů a základních dat	55
Tabulka 2 - Charakteristické znaky vyplývající z pozorování	57
Tabulka 3 - Přehled kategorie a kódů	61
Tabulka 4 - Ukázka přístupu k finančním závazkům	65
Tabulka 5 - Ukázka přístupů ke splácení finančních závazků.....	66
Tabulka 6 - Přístupy dlužníků k vyrovnání dluhů	68
Tabulka 7 - Ukázka pohledu na finance po zkušenosti se zadlužením.....	72

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

EK ČR - Exekutorská komora České republiky

MSP - Ministerstvo spravedlnosti

PIAAC - Program pro mezinárodní hodnocení kompetencí pro dospělé (Programme for the International Assessment of Adult Competencies)

PP - Pasivní přístup

TERMINOLOGIE

Socializace výchovy: druh výchovy zaměřený na sociální procesy dané společností.

Dluhová past: stav, kdy není člověk schopný splácet své finanční problémy z důvodu mnoha věřitelů najednou.

Finanční gramotnost: druh gramotnosti zaměřený na finanční vnímání hodnoty peněz a dovednosti, jak k penězům přistupovat.

ÚVOD

Termíny dluh či dlužník jsou v současné době pravděpodobně všem známé. Dnešní společnost nám dovoluje mnoho, někdy až příliš mnoho. Poskytuje nám možnost chtít věci, na které nemáme finanční prostředky. Dodává nám pocit, že vše je možné, a proto je tato doba plná zadlužených jedinců či rodin. Možná je to svobodou, kterou máme, možnostmi či rozmanitými lákadly, které nás každý den obklopují v reklamách na internetu, v televizi, v rádiu nebo na billboardech. Všechny tyto aspekty vnímáme, protože nás obklopují a dodávají nám pocit, že vše, co bychom chtěli, a nemáme na to dostatek financí, vlastně není zas tak veliký problém získat. Je mnoho důvodů, proč se lidé zadlužují, například kvůli dovolené, koupi nového automobilu a jiným podobným věcem. Nesmíme opomenout fakt, že každý člověk je svobodná bytost, která má právo jednat podle svého uvážení, se kterým se pojí i míra odpovědnosti.

Dnešním fenoménem je život na dluh, mnoho z nás si ani neuvědomuje, kolik lidí se den co den zadluží. Lidé si půjčují téměř na vše, a proto se půjčky staly součástí našich životů. Zadluženost se netýká pouze osob na okraji společnosti, faktem je, že zadlužit se může každý z nás. Máme snad potřebu dokazovat sobě či jiným, že si danou věc můžeme dovolit?

Z mnoha hledisek vypadá půjčka opravdu lákavě. Člověk by si však před jejím pořízením měl uvědomit, jaká rizika a podmínky se s ní pojí. Měl by si promyslet, jestli nepočkat, dokud si na danou věc nevydělá sám bez pomoci druhých, nebo pokud to je opravdu nezbytné, udělat si rozpočet domácnosti předtím, než si půjčí. Je důležité zamyslet se také nad tím, jestli splátky neohrozí běžný chod domácnosti. V momentě, kdy je například rodina plně funkční a oba partneři mají stálý příjem, není zas tak veliký problém zadlužit se. Každá osoba či rodina by se měla opravdu zamyslet, jestli je toto opravdu ta správná cesta, která jim pomůže ke štěstí nebo naopak ke zkáze. Situace se může kdykoliv zkomplikovat a dva stálé příjmy se mohou proměnit v jeden a domácnost se poté může ocitnout v problémové sociální situaci, která může rodinu ohrozit.

Je mnoho faktorů, které mohou vést k tomu, že člověk nebude schopen pravidelně splácet své dluhy, například kvůli nemoci, ztrátě zaměstnání, rozchodu, rozvodu či smrti. Tyto aspekty se vážou na chod domácnosti a v momentě, kdy jakákoliv z těchto situací nastane, domácnost je v mnoha faktorech ohrožena. Člověk si ani neuvědomuje, jak rychle se tyto věci mohou vymstít.

Řádné splácení dluhů by mělo být prioritou všech, kteří se pro tuto cestu rozhodli i přes veškeré sociální komplikace v životě. Nesplácení vede k následným pokutám a sankcím, které mohou dovést daného jedince třeba až na samé dno dluhové pasti.

Dluhová past nutí dlužníky žít nejen na dluh, ale vystavují se riziku, že kdykoliv může přijít exekutor a zabavit jim veškerý jejich majetek. Díky neuváženým rozhodnutím s financemi vzrůstá zadluženost v České republice každým dnem více a více. Společnost a dnešní rodiny by měly vést své potomky k tomu, aby si vážili peněz a jejich hodnoty. Měli bychom být pokorní, skromní a vše si promyslet dříve, než se unáhlíme a zadlužíme na dalších několik let.

Finanční gramotnost je hlavním důvodem dluhové problematiky. Společnost nám nabízí reklamy na každém kroku, ať už na zájezdy, nová auta či krásné domy. Reklama nám nabízí pozitivní i negativní hlediska a nese s sebou i mnoho rizik. Negativní hlediska se týkají například rizika zadluženosti díky lákadlům, které vidíme a poté je chceme. Každý dospělý člověk by měl mít zdravý postoj k financím a umět s nimi zodpovědně zacházet. Kdo jiný by měl naučit děti, aby znaly hodnotu peněz než jejich rodiče? Pro takové případy by se mělo na základních školách zavést finanční vzdělávání, abychom předešli problémům, které mohou vést k dalším dluhovým pastem.

Cílem výzkumného šetření je zmapování přístupů dlužníků k dluhům, a jaké jsou varianty k řešení jejich situace. Dílčí výzkumné otázky této práce budou zaměřeny na to, jak úroveň finanční gramotnosti ovlivňuje socioekonomický stav člověka, jak úroveň finanční gramotnosti ovlivňuje celkový přístup k financím, jaké dopady má nedostatečná finanční gramotnost na život člověka a také jaké jsou možnosti resocializace u dlužníků.

Práce bude zjišťovat, jak přistupovat k dluhům, jak je řešit, jakým způsobem se opět vrátit do běžného života a jak řádně hlídat své finanční závazky.

Toto téma je v současné době velice aktuální a z mého pohledu velmi zajímavé, proto se jím budu v této diplomové práci zabývat. Díky pracovní zkušenosti na exekutorském úřadě, jsem získala mnoho zajímavých poznatků, kvůli kterým jsem se začala zajímat o vážnost dluhové problematiky. Součástí bude kvalitativní výzkum, který bude probíhat v podobě pozorování a polostrukturovaných rozhovorů s vybranými respondenty, kteří si prošli dluhovou pastí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIALIZACE A RESOCIALIZACE

1.1 Pojem socializace

Tato kapitola se věnuje pojmu socializaci. Socializace je celoživotní proces, který napomáhá jedinci začlenit se do společnosti.

Tento proces vzniká od narození, kdy se jedinec začne postupně učit novým věcem. Vše začíná pozorováním a učením se od našich rodičů. Socializací si prochází každý jedinec, ale vždy jde o individuální proces. Tento proces obnáší plno aspektů, které ho učí vnímat své okolí, aby se plně začlenil do jakékoliv společnosti. Spadá do toho plno forem sociálního učení, které se jedinec musí naučit, aby mohl plně fungovat, jako jsou například osvojení si mateřského jazyka, slušné chování, kulturní návyky, formy komunikace, sociální role, denní potřeby, sociální status, sociální normy, pravidla, předpisy, zákony, společenská tabu a mnoho dalších (Škoviera, 2018, stránky 18-20).

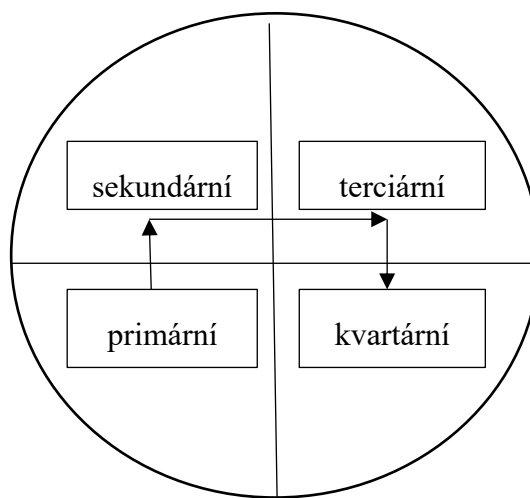
Proces socializace formuje a ovlivňuje osobnost člověka. Jedním z klíčových faktorů socializace je rodina, především rodiče, kteří se snaží jedinci vštípit mnoho hodnot pro kvalitní život. Mají velký podíl a vliv na socializaci dítěte.

Děti vnímají rodiče jako své vzory a učí se od nich, pozorují je a snaží se v mnoha ohledech chovat jako oni, protože jim to připadá správné a přirozené. Chování rodičů se odráží v mnohých z nás, aniž bychom si to uvědomovali. Socializace výchovy je pouhým vnímáním okolního světa, protože již od útlého věku zrcadlíme své nejbližší. Socializace nemá vliv pouze na formování osobnosti člověka, ale také na celkové vnímání společnosti, sociálních jevů, procesů a především sociálních vztahů, které jsou v životě důležité. Všechny tyto formy na sebe navazují a spoluvytvářejí jeden celek (Reichel, 2004, str. 171).

Socializační působení na jedince je ovlivněno mnoha faktory, které se týkají sociálního vlivu. Jak jsme se výše dozvěděli, je to celoživotní proces, který nás směřuje a formuje, a proto je důležité, aby se jedinec plynule začleňoval a učil se zvládat i těžší životní situace.

Pojem socializace je sociální proces, při němž si jedinec osvojuje mnoho aspektů, jako jsou například normy, hodnoty a sociální role ve společnosti, díky nimž poté člověk nabývá dovednosti pro řádný společenský život (Škoviera, 2018, stránky 18-19).

Níže uvádím obrázek (obrázek 1 - Fáze socializace¹), který znázorňuje jednotlivé fáze socializace.



Obrázek 1 - Fáze socializace

Jak můžeme z obrázku vidět, fáze socializace se dělí na čtyři části. První je primární fáze, která počíná už od narození až po nastoupení do základní školy. Druhá část socializace je sekundární fáze, která počíná od vstupu do školy až po období dospívání. Třetí část socializace je terciární fáze, která se rozvíjí v období dospělosti. Poslední část je kvartární fáze, která se vztahuje k seniorskému období, které vzniká v období odchodu ze zaměstnání. Tato poslední fáze socializace jedinci vytváří úplně nové životní situace (Škoviera, 2018, str. 21).

Veškeré fáze socializace na sebe jednotlivě navazují a vytvářejí čtyři fáze, které se poté prolínají v životě každého jedince.

1.2 Pojem resocializace

Termín resocializace se dá definovat jako další proces socializace. Tímto procesem prochází každý z nás, zejména když se ocitneme v novém prostředí, v nové sociální roli či situaci, která nutí jedince přizpůsobit se a vyrovnat se s danou situací.

Riechel (2004, str. 189) uvádí, že resocializace je primárně ovlivněna postavením jedince, který se ocitne v dané životní situaci. Jde o přehodnocení společenského vnímání, jako je například průběh přizpůsobení na danou situaci, která se s tím pojí. Sociální změny se

¹ ŠKOVIERA, Albín. *Resocializační pedagogika - kontexty a trendy*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2018.

v životě jedince odvíjí nejen od rychlosti přizpůsobení, ale také od rozsahu rozdílnosti a samotného prostředí.

Resocializace nastává, pokud daný jedinec prošel určitou změnou, která změnila jeho sociální vnímání a postoje k sobě samému nebo i k okolí. Primárně jde o v takových případech o snahu opět napomoci jedinci, aby se znovu správně socializoval a zařadil do běžného společenského života.

Jedinec byl z určitého důvodu resocializován a je nutné, aby se opět správně socializoval. Bylo by vhodné, aby se znovu naučil vnímat sám sebe. Srovnal si správné hodnoty a vybral si klidné prostředí, aby se správně ponaučil a žil opět běžný život (Jandourek, 2001, str. 204).

1.3 Resocializační procesy

Resocializace je životní proces, v němž dochází ke změnám, které mají vliv na sociální poměry, změny rolí a také hodnot. Resocializace se dělí na procesy, které vystihují postupné změny a přístupy daných jedinců.

Dle Škoviery se resocializace dělí do tří procesů, jež na sebe vzájemně navazují. První proces je readaptace, která vznikla reakcí na vnější změny prostředí, ve kterém se jedinec pohyboval. Druhým procesem je reintegrace, která vytváří jakousi náhradu, při které se rozvíjí nové či staronové vztahy a třetím procesem je re-personalizace, jež obsahuje seberozvoj osobnosti objevením nových či staronových osobních hranic (Škoviera, 2018, str. 26).

2 RODINA

Rodina je socializační činitel, který je považován za nejpřirozenější a nejdůležitější, který se podílí na rodičovství, výchově a vzdělávání. Je to lidská skupina, která je chápána jako sociální a ekonomická jednotka tohoto charakteru. Je mnoho autorů, kteří se věnovali tomuto tématu, například Matějček či Klapilová a mnoho dalších.

Dle Klapilové „*Rodina je lidskému jedinci prvním přirozeným společenským prostředím, do něhož vstupuje na začátku své existence*“ (Klapilová, 1996).

Rodina a především rodiče představují vzor pro své děti a měli by jim jít sami příkladem. Během života by měli svým chováním ukázat jak vést například řádně spořádaný život a jak správně hospodařit s penězi.

Rodina je sociální skupina, která plní plno funkcí, které se postupem času měnily spolu se společností, která se také různým způsobem měnila a vyvíjela (Možný, 2002).

Mnoho rodin se v České republice ocitá na pokraji společnosti a v nekonečných dluhových pastech. Tyto situace ovlivňují život nejen dospělým osobám, ale i jejich dětem, které vyrůstají ve stejné domácnosti. Přístup zadlužených rodičů ovlivňuje vnímání dalších členů rodiny. V mnoha rodinách rodiče svým dětem neukazují ten správný přístup k penězům, jelikož sami nevědí, jak danou finanční situaci řešit. Nižší úroveň finanční gramotnosti ovlivňuje přístup k financím a celkovému hospodaření s penězi. Pokud rodiče nenaučí své děti řádnému vztahu k nakládání s penězi, poté musí jejich roli nahradit škola, která zahrnuje finanční vzdělávání do výuky a pomáhá tak zvyšovat dětem jejich finanční gramotnost.

2.1 Rodina jako významný socializační činitel

Rodinná socializace je proces, který ovlivňuje mnoho sfér života. Všechny sféry života se tím prolínají a ovlivňují hodnoty, normy a struktury jedince. Rodinná socializace umožňuje jedinci vnímat osoby v jeho životě a také role, které představují.

Riechel (2004, str. 198) uvádí, že díky rodinné socializaci přijímáme a učíme se zvládat sociální role podle toho, v jaké společnosti se vyskytujeme. Tyto role nás připravují na sebeidentifikaci a sebepoznání. Tím jsou myšleny například role či členství v jakémkoli kolektivu, ať už rodinném, pracovním, školním či mimoškolním.

Role ve společnosti se podílejí na vytváření a formování naší identity. Každý člověk zastává už od narození mnoho rolí, které ho ovlivňují a mají vliv na utváření jeho charakteru.

2.2 Vliv výchovy

Výchova je celoživotní proces s cíleným působením vštípit správné normy a hodnoty. Má veliký vliv na socializaci a formování osobnosti člověka. Výchova nás nejen formuje, ale i ovlivňuje. Ovlivňuje naše přístupy, myšlení, hodnoty, normy, tradice, rituály, názory, ovládá celý náš život.

Výchova tvaruje naše já, a protože každého z nás vychovával někdo jiný, jsme i my každý jiný a každý můžeme za výchovu považovat něco jiného. Učí nás také jak se chovat v daných životních situacích, jak řešit konflikty, jak komunikovat a mnoho dalšího. S tím se pojí aspekty, které jsou u každého individuální, ale měli bychom je všichni znát a dodržovat. Například je to respekt, empatie, sebeláska, víra, úcta, pochopení, tolerance, hodnota peněz, odpovědnost a mnoho dalších (Škoviera, 2018, stránky 33-37).

2.3 Sociální status

Každý z nás má sociální status, ale každý na jiné úrovni. Status vyjadřuje to, kdo jsme. Mnoho osob či rodin si záměrně zvyšuje svůj sociální status, převážně kvůli sobě nebo kvůli okolí.

Janda (2013, str. 126) uvádí, že zvyšování sociálního statusu vede v mnoha případech ke vzniku finančních problémům a také ke dluhům. Vliv okolí, například známých, může ovlivňovat sociální postavení některých jedinců, kteří mají potřebu neustále se zaobírat svojí rolí ve společnosti.

Žijeme ve společnosti, která nám umožňuje zvýšit si sociální status například prostřednictvím půjček, o kterých víme pouze my, banka a možná rodina. Díky těmto vlivům o snahu vypadat lépe před zraky ostatních, sami sobě ubližujeme, a poté se může stát, že se situace vymkne kontrole. Finance potřebné pro vyšší sociální status po čase nebudou k dispozici a jedinci zbude pouze seznam finančních nedoplatků a posléze i exekucí.

Vnější prostředí nás nutí přizpůsobovat své chování. Učíme se tím v daných situacích nějakým způsobem jednat a posléze se toto chování stane součástí našich běžných životů. (Hoskocová & Suchochlebová Ryntová, 2009, str. 63).

3 DLUH A DLUŽNÍK

3.1 Pojem dluh a dlužník

Dluh je pojem, který označuje finanční závazek vůči jiné osobě. Dluh se týká dvou stran, dlužníka a věřitele. Věřitel je fyzická nebo právnická osoba, banka či stát, kterým dlužník dluží daný závazek. Dlužník neboli povinný je pojem, který definuje osobu, která neplnila řádně své závazky a dostala se do dluhové pasti u jednoho či více věřitelů.

3.2 Dluhové vztahy

„Dlužník si má dobře rozmyslet, co si může dovolit, věřitel zase, komu může bezpečně půjčit“

- *Mojmír Hampl, viceguvernér ČNB*

Už odjakživa si lidé mezi sebou pomáhali a půjčovali si peníze. Ať už se jednalo o opravu auta či novou střechu, stačilo někoho požádat a problém byl víceméně vyřešen. Časy se ale měnily a lidé si začali uvědomovat, že už není zas tak jednoduché půjčit si. Rozšířil se fenomén půjčování peněz, který s sebou nese plno rizik a dodatků, kterým často lidé přesně nerozumí.

Dnešní doba nám nabízí nemálo variant jak si vypůjčit, abychom získali to, co momentálně považujeme za nutné. Dluhové vztahy se dnes dají považovat za běžnou součást našich životů, protože každým dnem si lidé půjčují od různých firem, aniž by si uvědomovali fatální následky, které se s tím pojí.

Dle Jílka (2009, str. 209) je důležitým faktem, že jakýkoliv dluhový vztah má vždy dvě strany a těmi jsou dlužník a věřitel. Z toho vyplývá, že dlužník má dluh vůči věřiteli a věřitel má nárok na to, aby mu byl dluh splacen. Jsou to dva vztahy, které pojí peníze. Tyto vztahy trvají vždy po dobu splacení dluhu.

Mnoho jedinců či domácností si vezme plno půjček s domněním, že vše bez problému zvládnou splácet, ale faktem je, že nikdy nikdo neví, co se stane dnes, natož za pár let. Splácení jedné či více pohledávek se může proměnit v nekončící kolotoč, který může vést ke katastrofickým koncům.

Vztahy dlužníků s bankami jsou rozdílné, jelikož banky chtějí poskytovat další a další půjčky, musí se k nim chovat opravdu solidně. *„Banky nemohou být vůči domácnostem ze sociálních důvodů příliš tvrdé a musí se stále více chovat sociálně (socialisticky)“* (Jílek, 2009, str. 209).

3.3 Dluhy v České republice

*„Jsme v koloběhu, který bez toho, aniž by se změnil aktuální systém, nevyřešíme“ -
Martin Štika*

Dluhy v České republice obklopují mnoho lidí, jež nejsou schopni řádně platit své finanční závazky a poté se ocitají v nesnadných životních situacích, které nemají vliv pouze na ně, ale také na jejich rodiny a blízké. Zadluženost osob v naší společnosti je odrazem celospolečenského problému, který je bezpochyby alarmující. Dle průzkumů má téměř půl milionu Čechů na krku tři a více exekucí. Okolo sto padesáti tisíc lidí má v dnešní době deset a více exekucí.

„Ve finanční tísní je stále víc lidí. Někteří mají nízké příjmy, jiní zápasí i s půjčkami a dluhy. Stát sice lidem v nouzi vyplácí sociální dávky, ty ale problém většinou neřeší“ (Poradna při finanční tísní – Poradna, poradenství, 2000 – 2018).

Každá společnost se postupem času mění a přizpůsobuje se moderním vlivům, které nás ovlivňují. Těmi jsou různá lákadla, která vidíme každý den a nemůžeme si je dopřát. Poutavé reklamy nám ale ukazují, že lze vše vyřešit pouhým půjčením si finanční částky, kterou za pár měsíců bezpochyby splatíme. Ovšem skutečnost je mnohdy jiná a díky těmto reklamním strategiím, které s námi manipulují a jsou nám přístupné, je dnešní společnost v tak vážné dluhové situaci. My sami jsme svědky proměn, které se v naší společnosti odehrávají. Jak uvádí Ulrich Beck (2011, s. 115), proměny společnosti jsou vlivem modernity. Tento proces napomáhá jedincům osvobodit se a svým způsobem si vytvářet své sociální role a statusy ve společnosti.

Český rozhlas oslovil soudního exekutora JUDr. Ing. Martina Štiku, aby se vyjádřil k alarmujícímu problému týkajícímu se exekucí v naší společnosti. Toto téma je opravdu aktuální, jelikož se neustále rozebírá ze všech možných pohledů. Jedná se o celospolečenský problém, který je velice závažný a měl by se začít efektivně a radikálně řešit. Soudní exekutor nastínil fenomén dnešní doby, jsou to takzvané multiexekuce, které se týkají osob, jež nemají motivaci svou dluhovou situaci aktivně řešit. V dluhové pasti se lidé ocitají například v případě, když si nepřebírají poštovní zásilky, a tím pádem nemají možnost obeznámit se s dokumenty od soudního exekutora. Z důvodů nepřebírání zásilek přibývají následující exekuce. V momentě, kdy se o zásilkách lidé dozvědí, je už většinou pozdě a jejich částka je v mnohonásobně větších sumách než na začátku, kdy si měli zásilku řádně převzít. Následkem těchto pasivních počinů dlužná částka stále narůstá a dlužník se časem

ocitne v nekončící dluhové spirále, ze které je těžké se dostat a znovu začít žít běžný život (Bastlová & Havel, 2018).

3.4 Chudoba v České republice

Pojem chudoba je skutečně závažný celospolečenský problém. Patří k jednomu z nejvážnějších otázek naší společnosti. Definovat chudobu je opravdu obtížné, ale je potřeba vnímat ji jako podstatnou sociální skutečnost, které je nutné se věnovat. Mnoho lidí v naší společnosti žije na okraji společnosti právě kvůli tomuto problému. Nešťastným faktem je, že mnoho jedinců se do této chudoby už narodí a nevnímá tento sociální jev jako problém. Nikdo totiž neovlivní, komu a kam se narodí. Jedná se tedy o dědičnou chudobu, která se vyskytuje u nižších sociálních vrstev naší společnosti. V takových třídních poměrech je mnoho dlužníků, kteří mají problém řešit své finanční závazky a řeší je mnohdy různými půjčkami.

Chudobě se v minulém roce věnovala oblast Charity České republiky a zapojila se do mezinárodního výzkumu, který nesl název Caritas CARES. Cílem tohoto světového plánu bylo objevit příčiny chudoby mladých osob v Evropě a následně vypracovat formy, jak ji omezit. Průzkum se zaměřil na sociální situaci mladých lidí v naší společnosti. Jednalo se o projekt, kterého se účastnilo přibližně sedmáct evropských zemí, které se rozhodly prozkoumat problematiku chudoby. Výzkum prokázal velký problém v tzv. kumulativním znevýhodnění, což je rostoucí sociální problém, který se ve většině případů týká zadluženosti a bezdomovectví. Jedná se tedy o termín dědičné chudoby, která se v naší společnosti vyskytuje v čím dál četnějších procentech. Mezigenerační proces chudoby je alarmující, ale pravdivý. Výzkum objevil fakta, která objasnila příčiny přenosu mezigenerační chudoby. Průzkum ukázal, že právě mladá generace, která žije od útlého věku v tomto prostředí, nemá potřebu snažit se změnit svůj způsob života, protože nikdy nezažila život i v jiném prostředí a toto je pro ně zcela přirozené. Dalším faktem jsou vzory, které nemají mladí jedinci ve své komunitě, a tudíž nejsou dostatečně motivovaní k seberozvoji. Dle výzkumu patří do nejvíce rizikových skupin chudoby právě matky samoživitelky, jedinci, kteří odcházejí z různých institucí ústavní péče, jako je například dětský domov, jedinci ze sociálně vyloučených oblastí, závislí a také jedinci se zdravotním postižením. Hlavními mechanismy této problematiky jsou převážně sociální a legislativní faktory, které působí na naši společnost. Špatné rodinné zázemí, sociální návyky a zadlužování nezletilých je cyklus, kterým si prochází mnoho nevinných osob. Za příčiny tohoto alarmujícího faktu je ovšem špatně nastavený legislativní rámec sociálních dávek, obtížnost

vymahatelnosti placení výživného na děti či dluhové pasti, do kterých se mladí rychle dostávají. Rodinné zázemí je to nejdůležitější, co nám může rodič dát a díky tomuto projektu bylo zjištěno, že mezi ty nejdůležitější příčiny trvalé chudoby patří právě rodinné zázemí, které ovlivňuje naši budoucnost. Například bylo zjištěno, že v dnešní době mají dluhy už i děti za své rodiče. Tito rodiče pasivně přistupují k placení svých závazků a učí to i své děti, které to vnímají jako zcela normální (Charita Česká republika, 2017).

Tímto výzkumem se zjistilo opravdu mnoho nových pohledů na problematiku chudoby mladých jedinců z evropských zemí. Příčiny tohoto jevu jsou dle výzkumu jasné, ale řešení poněkud problematičtější. Mezigenerační chudoba je proces, který si daný jedinec ani neuvědomuje, protože je to zcela normální a nevnímá to jako problém. Jeho okolí chudobu také nijak neřeší. Zrcadlení je známý sociální jev, který je opět zcela přirozený. Bez rodinného zázemí a sociálních návyků, které by měl jedinec získat z rodiny, je málo pravděpodobné, aby se sám rozhodl žít jiný život než většina lidí v jeho blízkém okolí. Řešení a demotivace těchto mladých jedinců se vždy ztratí v masovém kolotoči chudoby, se kterým se pojí závažná zadluženost a exekuce od narození, které byly z mnoha generací před ním. Tyto situace jsou velice časté a v mnoha případech musí splácet děti dlužníků resty svých rodičů, a poté se i ony zadluží, aby situaci nějakým způsobem vyřešily. Dluhy a exekuce patří do života mnoha mladých lidí, jež pocházejí ze sociálně slabého prostředí, protože postrádají rodinné zázemí a mnoho sociálních návyků, které jsou nezbytné pro hospodaření a vnímání hodnoty peněz. Bez těchto návyků postrádají finanční gramotnost, a proto končí například v dluhových pastech.

V každé společnosti je mnoho aspektů, které ovlivňují vývoj hospodaření s penězi. Klíčem jsou finanční strategie jedinců spojené se vzděláním a globalizací (Knight, 2009). Dalším značným výzkumem, který proběhl minulý rok v září, je projekt Chudé Česko. Dle odborníků je považován za jedno z nejpropracovanějších bádání na téma chudoby v České republice.

Fenomén sběru dluhů v České republice podporuje k rostoucí chudobě a škodí tím celkové ekonomice naší společnosti. Tento jev přispívá k sociálním nerovnostem. Původem tohoto celospolečenského problému jsou například spotřebitelské úvěry, neočekávané výdaje a mnoho dalších. Mnoho českých domácností tvrdí, že mají dokonce problémy i s placením nájemného za byt (V4Revue, 2014).

3.5 Příčiny zadlužování

Za příčiny zadlužování můžeme považovat mnoho faktorů. Jedním z nich může být například snaha ukázat okolí, že se máme lépe než oni. Příčiny mohou být různé, například půjčky na léky, na splácení hypotéky, kterou si rodina vzala na dům či auta na leasing.

Jak již bylo zmíněno, je mnoho příčin, jež dovedou člověka k tomu, aby se zadlužil. Ovšem mnoho lidí si ani nedokáže spočítat úrok nebo si představit, kolik peněz bude muset měsíčně splácet a jak dlouho, aby celkovou částku splatil. Faktem je, že mnoho lidí opravdu nerozumí okolnostem, které se pojí s úvěry, a poté to má hrůzné dopady na dlužníka (Janda, 2013, str. 126).

Díky nedostatečné finanční disciplíně si lidé půjčují a neuvědomují si nebezpečí, které se s tím pojí. Nedokážou si asi ani představit, jestli zvládnou splácet měsíční splátky, uživit sebe, popřípadě další členy rodiny.

Janda (2013, str. 136) uvádí, že za důvody zadlužení bychom mohli považovat například finance na počáteční kapitál v podnikání, zakoupení vlastního bytu či domu, dále na zařízení těchto nemovitostí nebo zakoupení osobního vozidla či vozidla pro podnikání.

Dále uvádím Společnost CBCB - Czech Banking Credit Bureau, a.s., která působí jako průvodce úvěrovými registry, který obsahuje Desatero odpovědného zadlužování, které znázorňuje nejčastější chyby, kterých se mnohdy dlužníci při svých rozhodnutích dopouští při zadlužování.

Desatero odpovědného zadlužování:

- 1) *Nekupuji zbytečnosti.*
- 2) *Nepřeplácím životnost.*
- 3) *Neriskuji bankrot.*
- 4) *Nedůvěřuji všem.*
- 5) *Nejsem unáhlený.*
- 6) *Neporovnávám úroky.*
- 7) *Nepodepisuji neznámé.*
- 8) *Nemyslím jen na současnost.*

9) *Nepůjčuji si na půjčku.*

10) *Nevěřím na zázraky.*²

Všechny tyto body svým způsobem ovlivňují život mnoha lidem, kteří uvažují o zadlužení, nebo už zadlužení jsou. Tyto body vystihují přístupy a myšlenky mnoha dlužníků, které jsou mnohdy neuvážené, a důsledky těchto činů mívají katastrofální následky.

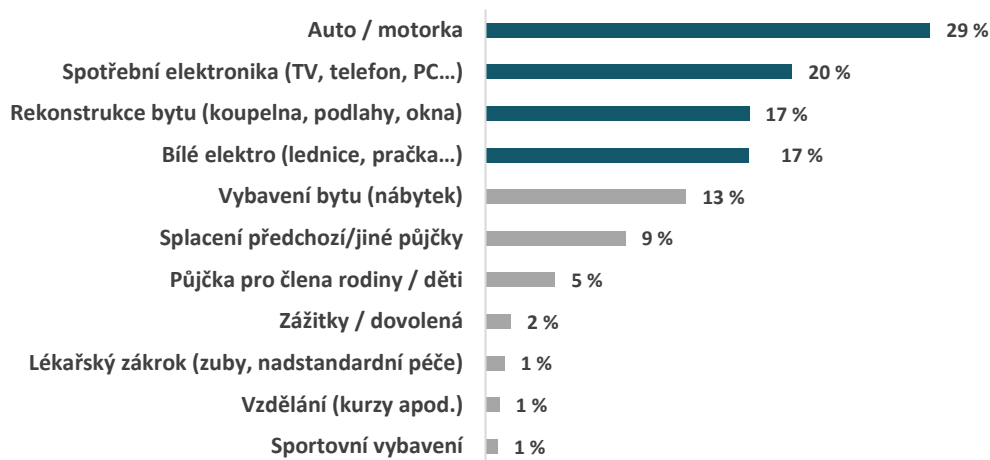
3.6 Index rizikového zadlužování

Tato kapitola se bude věnovat velice aktuálnímu problému, kterým je tzv. index rizikového zadlužování. Tento index se měří díky průzkumům, které poté vypovídají o tom, jak lidé přistupují ke svým financím a poukazují, kvůli jakým věcem jsou lidé schopni se zadlužit. Tento index se zaměřuje na dospělé jedince a vychází z odborných výpočtů. V České republice se tento projekt konal po několikáté a dle výpočtů se prokázalo, že se opět pohybuje rizikové zadlužování až k dvaceti procentům Čechů. Průzkum se zaměřil na dospělé jedince, tedy věkovou kategorii od osmnácti do sedmdesáti devíti let a konal se v únoru 2019.

Aktuálně proběhl průzkum pro Českou bankovní asociaci, který uskutečňovala agentura SC&C. Do průzkumu se zapojilo více než tisíc respondentů. Dle průzkumů má až šedesát procent osob v Česku zkušenost s nakupováním na úvěr. Úvěr se dá definovat jako určitý účet, ze kterého může jedinec čerpat finance dle domluvených smluvních podmínek. Průzkum potvrdil, že je mnoho osob, které se opravdu rizikově zadlužují, prokázalo se, že je to až třicet tři procent, což je každý třetí jedinec. Dále se prokázalo, že skoro padesát procent osob se zadlužuje kvůli nedostatku hotovosti. Až patnáct procent se zadlužuje kvůli neochotě čekat na peníze. Potvrdilo se, že především mladí lidé nejsou schopni ušetřit si peníze a postrádají hotovost. Právě mladí lidé s nižším vzděláním se opravdu hodně zadlužují kvůli spotřební elektronice (Česká bankovní asociace, 2019).

² Desatero odpovědného zadlužování citováno ze Stručného průvodce úvěrovými registry, CBCB a LLCB ke stažení na: http://www.cbcb.cz/download/Pruvodce_uverovymi_registry.pdf

Níže uvádím obrázek (Obrázek 2 – Kvůli čemu se Češi zadlužují³), který znázorňuje, kvůli čemu se Češi zadlužují.



Obrázek 2 - Kvůli čemu se Češi nejčastěji zadlužují dle ČBA

Je zjevné, že dle grafu se nejvíce jedinci zadlužují kvůli autům či motorkám, které dosáhli nejvyšších dvaceti devíti procent. Dále se často zadlužují kvůli spotřební elektronice, což je například televize, telefon či počítač. Až sedmnáct procent Čechů se zadlužuje kvůli rekonstrukci bytu anebo kvůli bílé elektronice, což je například lednice či pračka. Až třináct procent osob se zadlužuje kvůli vybavení bytu a devět procent osob kvůli splácení jiných či předchozích půjček. Pět procent osob se zadlužilo kvůli jinému rodinnému příslušníkovi. Dále můžeme vidět, že zadlužit se kvůli dovolené, lékařskému zákroku či sportovnímu vybavení není opět problém v České společnosti.

Všechna data z průzkumů, která byla výše zmíněna, poukazují na přístup Čechů k financím a následným dluhům, ze kterých vyplývá, že až šedesát procent má zkušenost s nákupem na úvěr či půjčkou a více jak třicet procent.

3.7 Situace v životě dlužníka

Život ani životní situace si nevybíráme. Existují určité životní situace, na které se můžeme připravit, ale jsou i situace, na které se připravit nelze. Životní cesty jsou nevyzpytatelné, a proto musíme myslet dopředu, promýšlet si naše kroky a vnímat naše okolí. Leckdy se člověk dostane do opravdu těžkých životních situací a snaží se je řešit. Tato řešení vedou mnohdy člověka jednat radikálně, afektovaně a hlavně bez rozmyšlení.

³ Autor: Česká bankovní asociace

Níže uvádím ukázkou z rozhovoru (rozhovor č. 6 – Josef), ve kterém respondent – odpovídal na otázku: „V čem se změnil Váš život po zadlužení?“

„Ze začátku jsem dluhy nějak neřešil. Neměl jsem peníze, tak jsem nemohl dluh aktivně řešit. Postupem času se zvyšovala dlužná částka a já jsem nevěděl, jak z toho ven, a tak jsem se dostal na samé dno“ (rozhovor č. 6 – Josef).

Jsou okamžiky, kdy se jedinec ocitne na samém dnu a neví, jak zvládat nálož, kterou mu život udal. Těmi situacemi je myšleno například úmrtí, rozvod, rozchod, ztráta zaměstnání či odchod do důchodu. Všechny tyto životní situace se mohou stát každému z nás. Je velice těžké s nimi bojovat bez podpory a pochopení. Díky těmto aspektům se jedinci rozhodnou pro řešení, která poté nesou následující katastrofální důsledky. Úmrtí patří k jedněm z nejtěžších životních situací, které mohou člověka potkat. Na smrt se připravit nejde, hlavně když se jedná o nečekanou smrt. Úmrtí s sebou nese mnoho financí, které se musí zaplatit. Pokud je úmrtí nečekané, pozůstalí nemusí mít našetřen dostatek finančních prostředků na všechny náležitosti spojené s pohřbem, proto se mohou uchýlit k půjčce. Dále rozvod či rozchod patří k dalším okamžikům života, které jsou velice choulostivé a stresující. Také ztráta zaměstnání je velice obtížná z mnoha důvodů, jestliže třeba neživíte pouze sebe, ale i další členy domácnosti, myšleno děti, prarodiče či další nezaměstnanou osobu. Ztráta zaměstnání ovlivňuje vše ve vašem životě, protože pokud nemáte zaměstnání, nemůžete platit nic. Tím jsou myšleny veškeré věci pro spokojený život. Například topení, voda, elektrika, nájem v bytě, hypotéka, jídlo, doprava, kroužky dětí, telefon, internet, popřípadě půjčky, které je potřeba platit a mnoho dalších.

Níže uvádím ukázkou z rozhovoru (rozhovor č. 7 – Martin), ve kterém respondent odpovídal na otázku - „Kdy a proč jste přestal splácet své finanční závazky?“

„Před rokem a půl jsem převzal veškerou zodpovědnost za finance, protože přítelkyně přišla o práci a nemohla najít novou, tak jsem se rozhodl placení odložit“ (rozhovor č. 7 – Martin).

Další významnou částí našeho života je také odchod do důchodu. Je to etapa života, kdy něco, čemu jste věnovali hodně úsilí a času, končí. Vy se poté musíte naučit žít úplně jinak. Jste zvyklí na každodenní či měsíční rituály a hlavně na stálý příjem, který měl určitou výši. Srovnání měsíčního příjmu a měsíčního důchodu je rapidně rozdílné.

Člověk je zvyklý na určitý životní standard, který si chce zanechat, ale důchodový plat mu to nedovoluje. V takových momentech se lidé v důchodu obracejí na firmy, které půjčují peníze, a následně se zadlužují. Žijí myšlenkami ve svém předchozím životě a neuvědomují si fakt, že už nevydělávají tolik. Mají potřebu kupovat si plno věcí jako dřív, jezdit na dovolené, ale z důchodu na to nemají finance. Půjčky se pro mnoho důchodců nezdají něčím nebezpečným, protože budou platit jen pár set korun měsíčně, pár let a mohou jet na dovolenou nebo si pořídit nové auto. Těžké životní situace jsou velice úzce spojeny s psychikou a s následnými finančními problémy, které vedou do dluhových pastí. Týká se to již zmiňovaného úmrtí, problémy s podnikáním, vysokým životním statutem či rozvodem.

Tyto životní situace vedou jedince k řešení stávajícího finančního problému tím, že se zadluží, aby vyřešili aktuální problém. Bohužel pro toto řešení problému se rozhodne každým dnem více a více jedinců. Posléze vzrůstá procento zadluženosti a vystavujeme tím riziku nejen sebe, ale i naše rodiny.

3.8 Dluhová past

Termín dluhová past je stav, kdy se jedinec s jednou či více exekucemi, nedokáže postarat o včasné řešení a následné splácení svých finančních závazků. Není to stav, který by nastal ze dne na den. Je to stav velice pomalý. Čím déle dlužník aktivně neřeší své závazky, je jeho dluhová past hlubší a hlubší a je z ní poté opravdu těžký návrat do běžného života bez dluhů.

Uvádím ukázkou z rozhovoru (rozhovor č. 9 – Marie), ve kterém respondentka odpovídala na otázku, v čem tkví její problém se splácením finančních závazků.

„Moje dluhy už jsou tak vysoké, že vím, že je jen tak nezaplatím a proto je neřeším a neplatím“ (rozhovor č. 9 – Marie).

Pokud se jedinec ocitne v dluhové pasti, bez odborné pomoci nelze jeho problém aktivně řešit, protože v takový moment se musí nastavit mnoho radikálních změn, díky kterým se dlužník postupem času dostane z dluhové pasti. Jsou to například přepočítání celkových výdajů a příjmů dlužníka a zbytku jeho domácnosti, utřídění si priorit v hospodaření úspor, začít aktivně vnímat dopady půjček. Termín dluhová past je v současné době skutečně aktuálním námětem, jelikož se týká doopravdy značného procenta lidí v naší společnosti a stále se navyšuje. Níže uvádím ukázkou z rozhovoru (rozhovor č. 8 – Jan), ve kterém respondent odpovídal na otázku – „Myslíte si, že dokážete dluhy vyrovnat?“

„Je to docela vysoká částka, asi to nezvládnou, přemýšlel jsem o tom, že si zase půjčím na ty nejdůležitější dluhy a pak uvidím, je to šíleně těžké, nemám tak vysokou výplatu, abych to všechno splatil a ani majetek žádný nemám, popravdě jsem zkoušel oslovit i své rodiče, aby mi s finanční situací pomohli“ (rozhovor č. 8 – Jan).

Britský deník The Guardian vydal článek věnující se dluhové problematice v České republice. Česko ohrožuje dluhová spirála obyvatel, kteří nemají šanci své dluhy splatit a dostat se tak z pasti. Kritici tvrdí, že česká demokracie má vliv na hrozbu v podobě dluhové krize. Mnoho osob je ovlivněno a převážně poznamenáno systémem sankčního vymáhání dluhů. Tento systém vede k tomu, že se menší sumy vynásobí až na tisíce korun. K těmto částkám jsou připočítávány ještě další částky za pozdní splátku a poplatky za advokáty a soudní vykonavatele. Někteří dlužníci se v momentu beznaděje rozhodnou pro půjčení si další peněžité částky, aby splatili požadavky primárního dluhu a zároveň se díky tomuto rozhodnutí vrhli do nekončící dluhové spirály a spadli do sekundárního dluhu (The Guardian, 2019)

Dle průzkumů je v České republice přibližně každou hodinu započato více než sedmdesát nových exekucí, což je opravdu vysoké číslo, které každým dnem narůstá. Tyto výsledky jsou opravdu alarmující, protože se zadluženost této společnosti přibližuje k hranici pěti milionů exekucí. Takto vysoké procento osob v exekuci vede k cyklu, který se nazývá dluhová past, ze které je opravdu těžké se dostat. Dluhová past se týká v dnešní době už skoro každého desátého Čecha (Otevřená společnost, 2018).

V České republice proběhlo mnoho výzkumů, které se zaměřují na alarmující problém spojený s narůstajícím počtem zadlužených lidí. Zadlužení je novým fenoménem, který ovlivňuje celou naši společnost. Reklamy a lákadla jsou všude, kam se podíváme, aniž bychom si uvědomovali, jak moc nás to psychologicky ovlivňuje a kam tato forma médií vede.

Allen Carr přirovnává utrácení financí k jídlu. Autor uvádí, že tak jako jíme jídlo, musíme také utrácet. Jsou různé formy utrácení, které nás obklopují. Vše má svůj význam, a proto například jídlo, voda, teplo nebo střecha nad hlavou stojí mnoho peněz. Vždy jde výhradně o pojetí, které vedeme k penězům (Carr, 2017).

Utrácení peněz patří k běžnému životu každého z nás, ale vždy jde o sebekontrolu, která napomáhá uvědomovat si, co je důležité, a co momentálně důležité není, ve smyslu utrácení financí.

Dále dle Allen Carr (2017, s. 39) utrácení peněz lze také přirovnat k určitému typu závislosti. Tento typ ovšem vede k dluhovým pastím. Jedinci závislí na řešení svých problémů pomocí zadlužování jsou postupem neuvážených kroků s hospodařením svých peněz dotlačeni do pastí, ze kterých není lehké se dostat.

Lze tedy vnímat, že tento trend půjčování si peněz je formou, která podporuje vznik možných závislostí. Je odůvodněný pouhou vidinou svého dočasně lepšího života, jakýmsi pomyslným zlepšením sociálního statusu, a proto člověk neúmyslně nakupuje drahé vybavení a elektroniku, i když ví, že na to své finance nemá. Závislost na utrácení a půjčování si peněz je vážný problém, jelikož si jedinec pravděpodobně neuvědomuje katastrofální následky svého přístupu k životu.

Dluhové pasti jsou důsledkem chatrného finančního povědomí, které je příčinou mnoha let nezávislého řízení věřitelů, nákladné převzetí a komplikované zákony o úpadku. Tato společnost je přehlcena dluhy a potýká se jak s velkými, tak i s malými dluhy, jako jsou neplacené pokuty nebo účty za služby, které mohou narůst až do astronomických sum, které dlužníci nejsou schopni splatit. Jedinci se poté schylují k činům, jako je práce na černo, aby si vydělali peníze, které jim nikdo legálně nedokáže (CNBC, 2018).

3.9 Organizace pomáhající s dluhovou problematikou

Tato kapitola se zaměřuje na organizace pomáhající s dluhovou problematikou. Poskytuje pomoc nejen dlužníkům, ale i jejich rodinným příslušníkům nebo i věřitelům.

Dluhová past je vážný problém dnešní doby. Tyto organizace a centra by měly pomoci osobám, které potřebují najít ten správný směr, jak vyřešit problém s dluhy. Nyní uvedu vybrané organizace a centra, která se specializují na sociální pomoc osobám, které se do těchto finančních pastí dostaly a opravdu pomoc potřebují. Dále nastíním charakteristiku organizací a center, které pomáhají dlužníkům, rodinným příslušníkům dlužníků nebo naopak lidem, kterým někdo dluží nebo dlužil.

Níže uvádím ukázkou z rozhovoru (rozhovor č. 10 – Richard), ve kterém respondent odpovídal na otázku, jestli ho napadlo oslovit nějaké organizace, které se specializují na řešení dluhové problematiky:

„Nenapadlo, neřekl jsem to ani své rodině, kdyby nepřišly obsílky, ani by se to nedověděli“ (Rozhovor č. 10 – Richard).

V České republice existuje mnoho zařízení, která pomáhají lidem s problémy týkající se například závislostí, finančních pastí, problémy s týráním, trestní minulostí, nezaměstnaností, chudobou a dalšími. Níže budou uvedeny pouze vybrané organizace a centra, které může kdokoliv z nás vyhledat s cílem informovat se o specifikách dané problematiky s klienty. Díky kontaktování vybraného místa se informujete o poradenství nebo speciálních projektech a dozvíte se, jak postupovat při řešení dluhové situace. Tato místa pomáhají nejen s dluhovou problematikou, ale specializují se především na pomoc lidem v těžkých sociálních situacích.

AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ

Agentura pro sociální začleňování používá následující formy řešení problematiky: lokální partnerství, situační analýzy, strategické plány a projektové poradenství. Oblasti podpory této agentury se opírají o procesy integrace lidí ze sociálně vyloučených lokalit. Tato společnost se zaměřuje na práci s obcemi a městy a těmi nejvýznamnějšími okruhy jsou bydlení, zaměstnanost, vzdělání, sociální služby, bezpečnost a především rodina a s tím související sociálně-právní ochrana dítěte. (Agentura pro sociální začleňování, Metodika, 2018)

Agentura vypracovala kompletní akční plán, který by měl strategicky pomoci s problematikou boje proti sociálnímu vyloučení. Akční plán Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2016 až 2020 je koncepční řešení sociálního vyloučení se stanovenými strategickými cíli. Zaobírá se tématy bezpečnosti, bydlením, dluhy, podporou rodin, sociálními službami a sociální prací (Agentura pro sociální začleňování, 2018).

Součástí tohoto akčního plánu je kapitola, která se věnuje dluhům. V této kapitole byl stanoven strategický cíl, který se zabývá snížením rizika sociálního vyloučení v důsledku předluženosti jednotlivců a domácností. Dále také specifický cíl, který se zabývá poklesem celkového počtu nových i stávajících případů řešených v exekučním řízení. Tato kapitola se věnuje jak cílům, tak i opatřením, která by měla posílit regulační opatření v oblasti exekucí a zajistit dostatečnou kontrolu soudních exekutorů. Plán se zaměřuje na aktuální zadluženost jedinců a domácností, protože v současné době se eviduje již téměř půl milionu osob se třemi a více exekucemi a situace se každým dnem zhoršuje. Díky následujícím ustanovením tohoto plánu by bylo možné snížit nadužívání exekucí a zmenšit souhrnné výdaje exekučního vymáhání.

Těmi jsou tedy „zavedení poplatků pro věřitele při podání exekučního návrhu, zavedení povinnosti pro věřitele platit zálohy na náklady exekuce, zavedení místní příslušnosti soudních exekutorů, snížení exekutorského tarifu, pravidelné transparentní zveřejňování zpráv dozorových orgánů (EK ČR, MSP⁴) o své kontrolní činnosti a k provedeným kontrolám soudních exekutorů“ (Agentura pro sociální začleňování, 2018).

ČLOVĚK V TÍSNI, O.P.S.

Tato nevládní nezisková organizace, která se cíleně zajímá o svobodu, rovnost a solidaritu, nabízí služby, které jsou zcela zdarma a také má mnoho sídel po celé České republice. Poskytuje pomoc zaměřenou na pomoc lidem, dále různé sociální a vzdělávací služby a také poradenství, které se specializuje i na dluhovou problematiku. Poskytují odbornou pomoc lidem, kteří se dostali do dluhové pasti. Jde o osoby, které neumí nebo nevědí, jak danou finanční situaci vyřešit (Člověk v tísni, 2018).

PORADNA PŘI FINANČNÍ TÍSNI, O.P.S.

Tato poradna se zaměřuje na poradenství spojené s finanční problematikou. Poskytuje mnoho služeb, které jsou bezplatné a pomáhají lidem v těžkých životních situacích, jako je například dluhová pastí. Poradna byla oceněna akreditací, kterou obdržela od Ministerstva spravedlnosti. Akreditace se zaměřuje na dluhové pasti, především na poskytování služeb oddlužení. Pomáhá osobám s řešením finančních problémů. Vypracovala doporučený postup, který radí, jak postupovat ve finanční tísni. Působí například v Praze, Ostravě a v mnoha dalších městech (Poradna při finanční tísni, 2015).

EXEKUTORSKÁ KOMORA ČESKÉ REPUBLIKY

Exekutorská komora České republiky poskytuje všem zájemcům bezplatné právní rady o exekucích. Poradny Exekutorské komory jsou provozovány na těchto místech: Brno, Praha, Plzeň a Ostrava. Poskytuje i online poradnu Exekutorské komory ČR, která připravila elektronický formulář, který si může vyplnit kdokoli, kdo se potřebuje poradit o svých

⁴ Exekutorská komora České republiky, Ministerstvo spravedlnosti

finančních problémech. Tento formulář je přístupný pouze v konkrétní den a čas (Exekutorská komora České republiky, 2009 - 2018).

ASOCIACE OBČANSKÝCH PORADEN

Asociace občanských poraden poskytují poradenství, které je nestranné a bezplatné. Zaměřují se také na dluhovou problematiku, která trápí velké množství osob. Asociace má okolo třiceti devíti poraden, které mají působnost po celé České republice na více než osmdesáti místech. Poradny pomáhají lidem v obtížných životních situacích (Asociace občanských poraden, 2010).

IURIDICUM REMEDIUM, O. S.

Tato nezisková organizace umožňuje poradenství se specializací pro osoby ohrožené sociálním vyloučením. Vykonává online poradnu, kam se můžete zařadit a dojednat si konkrétní termín osobního setkání. Napomáhá jedincům, kteří mají problém s exekucemi, zaměstnancům, nájemcům obydlí a dalším. Poradna se zaměřuje na veškeré poradenství z hlediska konkrétního problému. Organizace nabízí on-line právní poradnu, která je vytyčena výhradně pro jedince ohrožené sociálním vyloučením (Iuridicum Remedium, o.s., 2011–2018).

VZDĚLÁVACÍ CENTRUM A DLUHOVÁ PORADNA S.R.O.

Vzdělávací centrum a dluhová poradna je společnost, která se zaměřuje na finanční gramotnost a dluhové poradenství osobám, které se ocitly v těžkých životních situacích. Hlavní vizí této společnosti je zvedat finanční gramotnost vzděláváním a aktivně pomáhat osobám v dluhových pastech. Vzdělávací centrum se zaměřuje na odborové vzdělávání v oblasti dluhového poradenství a finanční gramotnosti. Dluhová poradna vykonává činnost od roku 2014 a věnuje se primárně poradenství zaměřenému na splácení dlužné sumy, oddlužení, jednání s konkrétními jedinci, kteří jsou do případu zakomponováni, jako je třeba věřitel, exekutor či soud.

Dále nabízí zrekonstruování stavby rodinného plánu, který by mohl být eventuálním východiskem z dluhové pasti. Vzdělávací centrum je pověřeno Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky poskytovat v oblasti dluhového poradenství odborné vzdělávání sociálním zaměstnancům. Instrukce také dlouhodobě kooperuje s Probační a mediační službou ČR a Vězeňskou službou ČR. Jednatelka zařízení je Lucie Kopecká, která se

snaží přispět svými zkušenostmi s finanční gramotností a dluhovým poradenstvím i výukou a účastní v mnoha projektech, které se zabývají prevencí zadlužení (Annatha, nedatováno).

3.10 Exekuce v životě dlužníka

„Každý druhý člověk s exekucí se z dluhové pasti bez změny systému už do konce života nedostane“ (Otevřená společnost, 2018).

Tato kapitola se věnuje primárně exekucím v životě dlužníka. Hlavním cílem exekuce je vymáhání peněžitého dluhu povinného. Exekuce je dlouhý proces, který se opírá o mnoho zákonů a předpisů, které musí soudní exekutor dodržovat.

Ministerstvo financí České republiky uvádí, že exekuci je možné provést pouze s těmito dokumenty: vykonatelného rozhodnutí soudu, rozhodčího nálezu nebo smlouvy s doložkou přímé vykonatelnosti (Ministerstvo financí ČR, 2014).

Exekuce je nucený výkon exekučního titulu, který se jinak nazývá vykonávací řízení. Tento proces má na sobě několik dalších subjektů, které spolu spolupracují. Exekuci může provádět například soud, soudní exekutor, vykonavatel soudního exekutora, obecní či krajský úřad nebo také finanční úřad. Exekuce se týká dvou stran – dlužníka neboli povinného a věřitele neboli oprávněného.

Nežli se dlužník dozví o své exekuci, proběhnou soudní řízení, která rozhodnou o veškerých faktorech týkajících se daného případu. Po soudním řízení kontaktuje soud věřitele, který informuje o stávajícím stavu dluhu. Věřitel rozhoduje o tom, jestli se bude situace řešit pomocí nařízení exekuce nebo jestli bude situaci řešit sám. Pokud věřitel usoudí, že dlužník nespolupracuje, obrátí se na soud. Soud poté nařídí exekuci, kterou vykonává soudní exekutor. Exekutor se řídí vždy nařízením soudu. (Janda, 2013, str. 144).

Dle právní monografie exekuční proces musí obsahovat rozhodnutí soudu o nařízení exekuce danému soudnímu exekutorovi, který obnáší návrh na exekuci a titul pro exekuci neboli exekuční titul. Veškeré informace o povinném v dokumentech musí být pravdivé a souhlasit. Exekuce musí být dále pravomocná, což znamená, že od příslušného data může soudní exekutor vykonávat svou činnost a vymáhat peněžitou částku od dlužníka. Dále musí obsahovat pravomoc soudu, plnou moc a také způsobilost účastníků. Ve všech dokumentech, které soudní exekutor obdrží od příslušného soudu, musí být jasné, kdo vede proti komu

exekuci, z jakého důvodu byla exekuce nařízena, kdo o ní rozhodl a kdo jí bude provádět (Wolfová & Štika, 2016).

Jak již bylo zmíněno, exekuční proces obsahuje mnoho pravidel, kterými se musí soud, soudní exekutor, věřitel i povinný řídit, aby vše probíhalo dle správných právních předpisů.

Exekuci, která nesplňuje všechny procesní náležitosti, nelze vykonávat. Procesní náležitosti jsou tedy návrh na exekuci, příslušnost soudu, pravomoc soudu, způsobilost být účastníkem řízení, procesní způsobilost, plné moci či jakékoliv překážky ve věci exekučního vedení zahájeného nebo už rozsouzeného (Schellová & kol., 2008, str. 37).

Níže je uveden graf (Obrázek 3 - Graf znázorňující rostoucí počet exekucí v České republice⁵), který znázorňuje stále narůstající počet exekucí v naší společnosti.



Obrázek 3 - Aktuální počet exekucí

Jak můžeme vidět, křivka znázorněná ve výše uvedeném grafu se během let zvyšuje, konkrétně se jedná o roky 2001 až 2017. Tato křivka poukazuje na fakt, že v České republice je nyní necelých 4,7 milionů exekucí. Takto vysoký počet exekucí je důkazem toho, že mnoho jedinců má opravdu vážný problém s řešením svých finančních závazků, a proto jejich množství exekucí neustále roste.

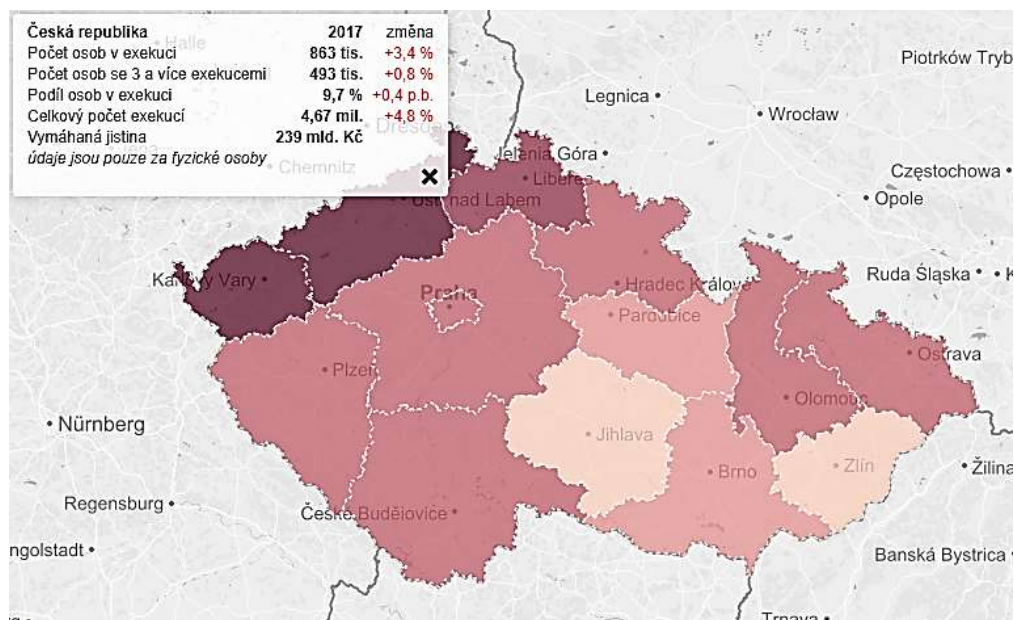
⁵ Člověk v tísní o.p.s.

3.10.1 Projekt Mapa exekucí

Tato podkapitola se věnuje velice aktuálnímu projektu, který byl vypracován, aby poukázal na dluhovou situaci v České republice. Exekuce pohlcují naši společnost a každým dnem je bohužel zahájeno mnoho nových exekucí. Jednou z významných organizací v České republice je Otevřená společnost, která se věnuje dluhové problematice. Tato společnost vypracovala koncept, který se nazývá „Jak zůstat člověkem v síti dluhů“.

Dále vypracovala projekt, který se nazývá Mapa exekucí. Tento projekt poskytuje od roku 2017 kompletní přehled celé České republiky, veškerých krajů, měst a znázorňuje bojující oblasti se značným předlužením. Předlužení je stav, který nastane v momentu, kdy má dlužník více věřitelů a jeho dluh převyšuje hodnotu jeho majetku. Mapa exekucí byla vypracována, aby lidem nastínila, jak vážná je dluhová situace v celé České republice. Tento projekt vypracoval Radek Hábl, který se věnuje dluhové oblasti již mnoho let a snaží se změnit tento alarmující problém. Sám se pokusil navrhnout možné řešení, které by mohlo napomoci ke snížení vznikajících exekucí spojené s následnými dluhovými pastmi (Mapa exekucí, 2017).

Níže představím ukázkou, (Obrázek 4 - Mapa exekucí v České republice⁶) na které je přehledně uveden procentuální souhrn zadluženosti v České republice.



Obrázek 4 - Mapa exekucí

⁶ Otevřená společnost, o.p.s.

Jedná se o interaktivní mapu, která kompletně vyznačuje jednotlivé obce a města s počtem exekucí. Každý kraj v České republice je důkladně prozkoumán a označuje statistiky, které vyznačují počet osob v exekuci. Mapa znázorňuje dluhovou zadluženost, která je v jednotlivých krajích rozdílná. Odstíny růžové signalizují závažnost dluhové situace (Mapa exekucí, 2017).

3.11 Oddlužení

Insolvence neboli oddlužení je pojem, který se týká dlužníka, který není schopen dále splácet a aktivně řešit své finanční závazky vůči jiné osobě, firmě či státu. Tento stav využívají zadlužené osoby, které jsou v dluhové pasti, která je neúnosná. Dle Ministerstva financí České republiky je insolvenční řízení soudem vedený proces, který se opírá o zákon č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon. Klíčovým úmyslem tohoto jednání je, aby dlužník, který již není schopen řešit své finanční závazky, mohl díky vyplacení minimálně třiceti procent dlužné částky všem věřitelům dospět k oddlužení (Ministerstvo financí Česká republika, 2018).

Oddlužení s sebou nese mnoho nezbytných podmínek, které se v každém případě opírají o insolvenční zákon.

Aliance proti dluhům uvádí, že oddlužení není možné bez realizace veškerých legislativních podmínek výše uvedeného zákona. Do tohoto procesu vstupují osoby, jež mají problémy se splácením finančních závazků a jejich dluh setrvává minimálně pět let (Aliance proti dluhům, nedatováno).

Níže uvedený graf (Obrázek 5 - Zahájené exekuce a oddlužení ⁷⁾) znázorňuje přehled rostoucích zahájených exekucí, ukončených exekucí a insolvence v průběhu let, konkrétně od roku 2001 až do roku 2017.

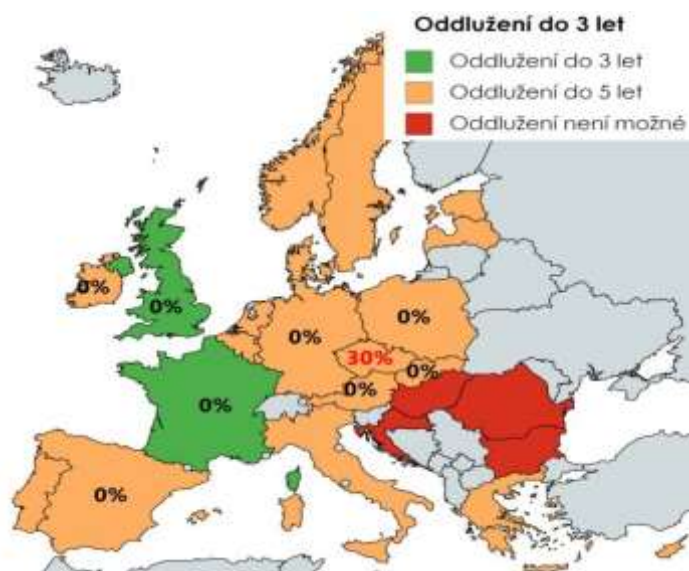
⁷ Člověk v tísni o.p.s.



Obrázek 5 - Zahajované exekuce a oddlužení

Z obrázku lze na první pohled rozeznat, jak se křivka během let rapidně zvyšovala a neustále zvyšuje. Nejvíce se to týká červené křivky, jež označuje zahájené exekuce, poté šedé křivky, která označuje ukončené exekuce a nejnižší procento má zelená křivka, jež označuje insolvence. Fakta jsou alarmující a tento stav by měla řešit převážně novela insolvenčního zákona. Dle statistik patří Česká republika mezi země, ve kterých je největší počet exekucí.

Níže uvádím obrázek (Obrázek 6 - Srovnání oddlužení v Evropě ⁸), který znázorňuje přehled oddlužení v Evropě.



Obrázek 6 - Srovnání oddlužení v Evropě

Osoby v České republice musí být schopni splatit do pěti let třicet procent svých pohledávek. Jak můžeme vidět dle grafu u mnoha jiných zemí je u oddlužení nulová hranice.

⁸ Člověk v tísni o.p.s.

Naše společnost je nesmírně přehlcena dluhy. Měli bychom radikálně bojovat proti dluhům a inspirovat se od okolních zemí. Například západoevropské země zprostředkovávají formu oddlužení u fyzických osob v termínu 1–5 let. Modernizací tohoto postupu je zkracování etapy oddlužení (Člověk v tísni o.p.s., 2018).

4 DLUHY A VZDĚLÁVÁNÍ

Tato kapitola se zaměřuje na důležitost finanční gramotnosti a finančního vzdělávání. Proběhlo již mnoho výzkumů, které v České republice měřily vliv finanční gramotnosti na zadluženost. Z výzkumu Ministerstva financí a České národní banky vyplynulo, že dostatečná úroveň finanční gramotnosti je nezbytná k vnímání hodnoty peněz a hospodaření s nimi. Proto je nesmírně důležité, aby se finanční vzdělávání nadále rozšiřovalo a inovovalo, jelikož se v mnoha domácnostech objevuje opravdu nízká až nedostatečná finanční gramotnost. Důležitou roli v tomto směru představuje škola a finanční vzdělávání.

Projekty zaměřené na finanční gramotnost a vzdělávání by měly na školách pomoci těm jedincům, kteří žijí například v slabších rodinách a žijí v prostředí, které jim dostatečně neukazuje, jak by měli správně přistupovat k penězům. Jednoznačně by to mělo přispět k tomu, aby se zlepšila stávající dluhová situace v naší společnosti. Díky tomuto konceptu by si jedinci měli uvědomit i následky, které se mohou pojit s neuváženým nakupováním drahých věcí jak přes internet, tak v kamenných obchodech. Pokuty za jakékoliv nezákonné aktivity mohou vést i nezletilého jedince k exekuci, která se například z nezaplaceného lístku v městské hromadné dopravě vyšplhá třeba až k desetitisícové sumě. Jde skutečně o sebeuvědomění si, jaké katastrofální následky budou mít naše činy, pokud nebudeme zacházet uvážlivě se svými financemi.

4.1 Finanční gramotnost

Finanční gramotnost je kompletní souhrn znalostí, hodnot, vztahů a postojů k financím. Téma finanční gramotnosti je v dnešní době opravdu aktuální a důležité, jelikož je podstatné pro život každého jedince. Každý z nás má určitou formu finanční gramotnosti, ovšem vždy jde o individuální úroveň dané osoby. Problematika finanční gramotnosti může v mnoha ohledech ovlivňovat každého z nás, aniž bychom si to uvědomovali.

Definice finanční gramotnosti se pojí s aspekty, které jsou důležité k tomu, abychom správně vnímali trh naší společnosti a bezpečně užívali své finance. Celkově jde o gramotnost člověka zaměřenou na správné hospodaření s penězi. Správná orientace a hospodaření se poté odráží na osobním či rodinném rozpočtu. Jde především o to, aby měl jedinec povědomí o hodnotě peněz a dokázal se finančně postarat o sebe či svoji rodinu (Ministerstva financí ČR, Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, & Ministerstva školství, mládeže ČR, 2007).

Rodiče by svým dětem měli jít především příkladem a učit své děti, jak by mělo vypadat správné povědomí o financích a především její hodnotě. Finanční gramotnost a vzdělávání by mělo být součástí našeho života už od dětství.

Dle Lucie Kopecké, ředitelky Vzdělávacího centra a Dluhové poradny je nejpodstatnějším problémem finanční gramotnosti vzdělání na školách. Vidí problematiku hlavně u učitelů, kteří by měli svým studentům podrobně objasnit všechny podmínky spojené s konceptem zvaným finanční gramotnost a nesoustředit se pouze na informace týkající se fungování bank a rozpočtů. Problém vidí také ve skutečnosti, že ani vysokoškolsky vzdělaní lidé často nevědí, jak hospodařit s penězi (Hospodářské noviny, 2018).

Finanční gramotnost je nepostradatelným aspektem, který ovlivňuje náš přístup k financím. I když školy nabízí finanční vzdělávání od základní školy, chybí klíčový zdroj, kde se jedinec dozví o financích. Prvotně si to nejdůležitější převeze ze své rodiny. Výuka finančního vzdělávání byla do českých škol již zavedena. V roce 2009 byla zavedena do středních škol a od roku 2013 do základních škol. Jedná se o speciální programy, které mají za cíl rozvíjet finanční gramotnost.

Dle Moniky Petráskové, mluvčí České bankovní asociace, jsou finanční znalosti Čechů na špatné úrovni a z průzkumu vyplynulo, že se jejich úroveň nezlepšuje. Dle výzkumu se prokázalo, že starší generace má vyšší finanční gramotnost, nežli mladší generace. Výzkum prokázal, že největším problémem je pro jedince vypočítání si například veškerých financí spojených s úvěrem. Jde o celkovou informovanost jedinců o veškerých poplatcích za finanční úkony. Finanční disciplína nám pomáhá k sebekontrolě a našetření si peněz na jakékoliv nečekané výdaje (Petrásková, 2018).

Finanční gramotnost není pouze o rodině a výchově, je to také o přístupu jedince k vnímání hodnoty peněz, finanční disciplíně. Nedostatečné věnování se finanční gramotnosti ve vzdělávání vede k následnému přístupu k placení finančních závazků, může být dřív nebo později směr k dluhovým pastem.

4.1.1 Finanční gramotnost Čechů

Tato kapitola se bude věnovat primárně finanční gramotnosti Čechů. Již proběhlo mnoho průzkumů během posledních let, které zjišťovaly, jak Češi vnímají finanční gramotnost, která je spojená s hodnotou peněz, hospodařením a následným zacházením a přístupem k nim.

Průzkumu finanční gramotnosti Českých obyvatel se zúčastnilo 1 037 respondentů z celé České republiky. Průzkumu se zúčastnily pouze osoby starší osmnácti let. Dle průzkumů je finanční gramotnost Čechů stále průměrná. I když se na téma a důležitost finanční gramotnosti v posledních letech klade větší zřetel, je úroveň finanční gramotnosti v naší společnosti stále průměrná. O finanční gramotnosti se mluví již mnoho let a stále je úroveň průměrná. Toto téma je spojeno s finančním vzděláváním, o kterém se děti dozvídají už na základních školách během výuky, dále také v médiích nebo v rodině (Česká bankovní asociace, 2017).

Níže uvádím ukázkou z rozhovoru (rozhovor č. 11), ve kterém respondentka odpovídala na otázku, zdali jí někdo vysvětlil jak a kdy řádně platit své finanční závazky:

„Jen zběžně, ale popravdě jsem to nikdy nevnímala nějak vážně“ (rozhovor č. 11 – Lucie).

Naše společnost nám poskytuje velké množství možných úvěrů či půjček, abychom si mohli dopřát to, co potřebujeme, ale ne každý si dovede představit, jak nepromyšlený čin s financemi může změnit celý život. Dle statistik se každým dnem zvyšuje zadluženost, která má velké dopady nejen na dané dlužníky, ale i na ostatní členy rodiny. Nedostatečná finanční gramotnost vede k pasivnímu přístupu jedinců řádně splácet své dluhy, proto je nesmírně důležité, aby nejen rodina pracovala na své úrovni, ale také škola. Je zapotřebí neustále vyzdvihoval důležitost finanční gramotnosti a finančního vzdělávání, aby se tím napomohlo rozšířit široké povědomí o tomto problému.

4.2 Gramotnost a její vliv na život

Základem gramotnosti je vzdělávání, které zahrnuje mnoho aspektů, jako jsou například ekonomické, sociální či jiné souvislosti, díky nimž se člověk tvaruje. Díky gramotnosti můžeme plně fungovat ve společnosti, přijímat sociální role a začleňovat se plynule do společnosti, komunikovat, vzdělávat se a předávat něco dál. Klíčovým bodem gramotnosti je výchova a snaha vzdělávat se. Rozvoj nám poskytuje rodina, ale také škola, která má velký podíl na našem vzdělání a rozšíření naší gramotnosti.

Každý jedinec vnímá okolí, ve kterém vyrůstá, a aniž by chtěl, ovlivňuje to jeho vnímání světa. Rodina a převážně rodiče vytvářejí svým potomkům jakési vzdělávací systémy, kterými je učí a díky nim se může odrážet jejich chování a vztah k daným věcem v budoucnu, například k politice, náboženství, přátelství, důvěře, empatii a dalším (Bertl, 2017, str. 17).

Dále uvádím výzkum, který se uskutečnil v České republice v letech 2011–2012. Zabýval se gramotností a předpoklady úspěchů v práci i v životě. Mezinárodní výzkum vědomostí a dovedností dospělých, který organizuje OECD. Na projektu se podílela organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj. Cílem tohoto mezinárodního výzkumu bylo nastínit srovnání gramotnosti. Zaměřoval se na rozdělení gramotnosti jak čtenářské, tak numerické. Věnoval se vzdělanosti a neekonomickým působením gramotnosti a hospodářským statusem u dospělých jedinců (Straková, Veselý, & eds., 2013, str. 132).

Tento i další výzkumy vytvářejí kompletní rozbor k problematice gramotnosti za cílem ukázat fakta, která se týkají naší společnosti. Proto bychom měli vnímat vzdělání, které nám tato společnost a rodina poskytuje, abychom předešli problémům spojeným s touto problematikou.

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

5 METODIKA VÝZKUMU

V této části budu popisovat samotný postup a realizaci výzkumu, který jsem provedla během polostrukturovaných rozhovorů s jedenácti respondenty. Zaměřím se na vymezení cíle práce a cíle výzkumu, výzkumné otázky, které jsem stanovila pro tento výzkum, dále použité metody, popis výzkumného souboru, popis tvorby dat, způsob zpracování a analýzu kvalitativních dat.

Pro metodologickou část této práce jsem použila tyto publikace: Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace, Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách, Kapitoly metodologie sociálních výzkumů a Výzkumné metody v pedagogické praxi. Všechny tyto knihy přehledně popisují metodologické postupy, které uvádějí rozdíly mezi kvalitativními a kvantitativními výzkumy.

Rozsah doposud řešené dluhové problematiky je opravdu obsáhlý. Plno autorů se snažilo zmapovat tuto tematiku z mnoha pohledů, protože je to závažný problém, který tíží naší společnost. Na toto téma je pohlíženo z mnoha perspektiv, které ho ovlivňují, jedná se o příčiny, formy a důsledky zadlužení u jedinců v naší společnosti.

5.1 Cíle výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je zmapovat, jaké jsou přístupy dlužníků k dluhům, a jaké jsou varianty k řešení jejich situace. Tento cíl jsem si zvolila z důvodů vážné problematiky v naší společnosti. Každým rokem roste procento zadlužených osob v České republice, protože neumí hospodařit se svými závazky, a poté se ocitají v dluhových pastech, ze kterých se nedokážou sami dostat. Zvolila jsem hlavním výzkumným cílem tohoto šetření zjistit, v čem tkví pasivní postoj dlužníků.

5.2 Stanovení výzkumné otázky

Myslím si, že jsem výzkumem odpověděla na otázky, jak změnit stávající přístupy a následné problémy spojené se špatným hospodařením peněz. Dále v jaké míře ovlivňuje výchova jedince v přístupu k financím a rozvoji finanční gramotnosti.

Výzkumné otázky této práce jsou zaměřeny na to, jak úroveň finanční gramotnosti ovlivňuje socioekonomický stav člověka, jak úroveň finanční gramotnosti ovlivňuje celkový přístup k financím, jaké dopady má nedostatečná finanční gramotnost na život člověka a také jaké jsou možnosti resocializace u dlužníků.

Hlavní výzkumná otázka

Jaké jsou přístupy dlužníků k dluhům a jaké jsou následné varianty řešení jejich situace?

Dílčí výzkumné otázky práce

Jak úroveň finanční gramotnosti ovlivňuje socioekonomický stav člověka?

Jak úroveň finanční gramotnosti člověka ovlivňuje přístup k financím?

Jaké dopady má nedostatečná finanční gramotnost na život člověka?

Jak je zadluženost v České republice ovlivněna neznalostí finanční gramotnosti?

Jaké jsou možnosti resocializace u dlužníků?

5.3 Popis použitých metod

Hlavní metodou sběru dat vedoucí k získání primárních informací pro tuto diplomovou práci jsem jako nejvhodnější metodologický postup zvolila techniku rozhovorů, pozorování a analýzy dokumentů. Využila jsem podle Miovského metodu zúčastněného pozorování a polostrukturovaného rozhovoru.

Tento druh výzkumu se pokouší chápat danou oblast z mnoha hledisek. Zachycuje prostředí, pocity, vztahy, zkušenosti a mnoho dalších aspektů, které se díky tomuto způsobu výzkumu odkryjí (Reichel, 2009, str. 40).

Jak uvádí Loučková (2010, str. 46), kvalitativní výzkum se pojí s termíny, jako jsou subjektivita a význam, jelikož definují procesy, které se pojí s děním v tomto výzkumném postupu.

Metoda zúčastněného pozorování je nesmírně důležitá pro získávání dalších informací, které vyplynou od prvního vstupu do terénu, pokládání prvotních otázek, až po verbální i neverbální komunikaci. Během zúčastněného pozorování je primární zapisovat si do terénního deníku veškerý popis situace už od počátečního vstupu do terénu, až po úplný konec rozhovoru s respondentem. Výzkumník si zapisuje odpovědi, které doplňuje o poznámky, které se týkají reakce respondentů na dané otázky a další informace, které se týkají reakcí na otázky, vyhýbání se odpovědi, přílišné odcházení od tématu a mnoho dalšího. Výzkumník si tato data zapisuje při rozhovoru nebo ihned po něm. Tyto informace slouží jako zdroj dat. Role výzkumníka je vždy objektivní. Výzkumné otázky z rozhovoru tohoto výzkumu jsem uvedla do příloh (viz. Příloha A – Schéma polostrukturovaného rozhovoru).

Druhou z forem získávání dat do této práce je forma rozhovorů, které mají v tomto případě polostrukturovaný charakter. Tento druh rozhovoru jsem zvolila z důvodů volnějšího vyjadřování respondentů. Mohou touto formou projevit své názory, emoce a pocity, které budou spojené s položenými otázkami k dluhové problematice. Proces rozhovorů je předem rozvrhnut. Scénář rozhovoru slouží jako nástroj systematické reflexe. S respondenty je nutné předem se domluvit na konkrétním času a místě, kde rozhovor bude probíhat. Vždy by měl být plán rozhovoru přizpůsobený tak, aby měl respondent dostatek času na odpověď a výzkumník na zapsání poznámek. Respondenty je nutné ujistit o anonymitě jejich informací, které vnesou do výzkumu. Dále je informovat, jak bude celý rozhovor probíhat a k čemu slouží. Respondenti by se také měli předem dozvědět o formě odpovědí. Tento výzkum má metodu otevřených odpovědí, což znamená, že žádná z odpovědí nebude špatná.

Rozhovor obnáší předem vymyšlené otázky na pevně strukturované podněty, které by měly vést k přirozené a nenucené komunikaci mezi výzkumníkem a respondentem (Miovský, 2006, s. 159-161). Pro tento rozhovor jsem vytvořila sedmáct otázek, které jsem uvedla v seznamu příloh (viz. Příloha č. 1 - Schéma polostrukturovaného rozhovoru).

Součástí rozhovorů s respondenty je také etická stránka, která chrání soukromé informace. Rozhovory musí probíhat se svolením všech respondentů. Veškeré osobní údaje, které budou z výzkumu získány, budou použity zcela anonymně. Data, která byla díky rozhovorům a zúčastněnému pozorování získána, jsou díky metodě kódování následně rozřazena do jednotlivých kategorií. Součástí odborného výzkumu je i etická stránka, která se pojí s pravidly, jež patří k nesmírně důležitým a musí být obsažena v každé odborné práci. Výzkumník musí vždy ctít etická pravidla výzkumu, aby docílil za legálních podmínek správného výsledku. Klíčová je při výzkumu objektivita, poctivost a anonymita respondentů.

Jak uvádí Riechel (2009, str. 175–178), jednou z etických důležitostí je fakt, že výzkumník nikdy nesmí během výzkumu ztrácet svůj objektivní názor a vztah k danému tématu. Musí přistupovat a přijímat informace tak, jak je od respondentů získal. Upravování informací získaných od respondentů dle svého názoru je nepřijatelné. Výzkumník musí být vždy nezávislý, musí pokaždé vstupovat do terénu legálním způsobem a dbát na osobní bezpečí i bezpečí lidí, kteří jsou do výzkumu zainteresováni. Další z priorit je nezneužívat získané výsledky od respondentů ve snaze vylepšit výzkum.

Jak bylo výše zmíněno, je plno zásad, které musí výzkumník ve vztahu k respondentům učinit. Výzkumník nesmí nikdy opomíjet žádnou ze zásad a musí primárně respektovat etický kodex, který musí být obsažen v odborném výzkumu.

5.4 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl získán díky pracovní zkušenosti na exekutorském úřadě. Na tomto úřadě jsem měla jako asistentka soudního exekutora možnost poznat mnoho osob, jež si prošli nebo si stále procházejí dluhovou problematikou. Mnoho z nich jsem osobně navštívila v jejich domácnosti jako vykonavatelka soudního exekutora. Vybrala jsem si jedenáct osob, které si prošly nebo stále procházejí dluhovou pastí. Vybrané osoby jsou různého pohlaví, věku, vzdělání, zaměstnání i dluhové minulosti. Učinila jsem tak z toho důvodu, aby bylo vidět, jak rozdílné jsou jejich přístupy k dluhům. Obrátila jsem se na ně s prosbou provést s nimi rozhovor a zakomponovat jejich příběh do této výzkumné práce.

Všechny vybrané respondenty jsem kontaktovala a zeptala jsem se jich, zda by se se svým příběhem chtěli podělit do této diplomové práce. Všem bylo důkladně sděleno, o jaký typ práce se jedná a také, že veškeré osobní informace, které mi sdělí, nebudou nikde veřejně evidovány. Níže uvádím přehled informací o respondentech. Celkově jsem získala jedenáct respondentů, z toho pět žen a šest mužů ve věkovém rozmezí 24 až 63 let. Dva z nich jsou vysokoškolsky vzdělaní a devět středoškolsky vzdělaných. Jejich rodinný stav se také lišil na pět svobodných, tři rozvedené a dva v manželském svazku (viz. Tabulka č. 1).

Informace o respondentech

1. respondent - Adéla:

Žena, 24 let, svobodná, bezdětná, nejvyšší dosažené vzdělání středoškolské, pracuje jako administrativní pracovnice, nikdy nebyla trestaná. Respondentka se do dluhové situace dostala kvůli nezaplacené jízdence v městské hromadné dopravě. Jednalo se o jednoho věřitele, kterému dlužila. Svůj dluh neřešila tři roky. V rámci rozhovoru byla položena otázka, jestli jí někdo vysvětlil, jak a kdy řádně platit finanční závazky, respondentka odpověděla bez dlouhého přemýšlení, že jí vše vysvětlili rodiče. Další otázkou: „V čem se změnil Váš život po zadlužení?“ odpověděla respondentka takto: „*Nijak jsem dluh nevnímala, můj život se nijak nezměnil, ale po roce či dvou mi přišel dopis, že mám exekuci u soukromého exekutora za pokutu u dopravního podniku.*“ Respondentka dále uvedla, že situaci ihned neřešila, proto se její dlužná částka neustále zvyšovala a došlo to až k situaci, že její případ převzal soudní exekutor. Již v minulosti měla i její matka problémy s placením pokut, které vedly až k exekuci. Respondentka uvedla, že finanční rezervu nemá a že se se svojí situací radila s přítelem a matkou. Jak respondentka, tak i její matka nevnímaly pokuty dostatečně vážně a nezaplatily je ihned, a proto se poté musely potýkat s nepříjemným řešením jejich dluhové situace se soudním exekutorem. Na otázku: „V čem tkví Váš problém se splácením finančních závazků?“ odpověděla respondentka takto: „*Nemyslela jsem si, že by pokuta za lístek za 20 Kč mohla takto narůst a mít takové následky.*“ Respondentka uvedla, že se její život změnil a musela zaplatit za svoji chybu. Svoji finanční gramotnost považuje za dostatečnou. Respondentka uvedla, že své chyby lituje a veškeré finanční závazky od té doby řádně platí. Celý rozhovor probíhal v klidné atmosféře a na respondentce bylo vidět, že svého činu lituje a snad se i ponaučila. Celý rozhovor byl nahráván na audio záznam. Pro respondentku nebylo lehké uvědomit si, kde byla opravdová chyba jejího přístupu k dluhům.

2. respondent - Radek:

Muž, 26 let, svobodný, nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské, pracuje jako skladník. Žije se svojí přítelkyní a je bezdětný. Respondent uvedl, že má nyní dva věřitele kvůli tomu, že si půjčil peníze na koupi auta a na hypotéku na dům, kterou řádně neplatil. Respondent uvedl, že mu bylo v minulosti dostatečně vysvětleno, jak hospodařit s financemi. Jeho přístupy po zadlužení spočívaly v přehodnocování priorit a omezování se. Své finanční závazky přestal řešit, když daný měsíc nevyšel s penězi. Na otázku: „Kdy a proč jste přestal splácet své finanční závazky?“ odpověděl respondent takto: „*Splácel jsem řádně tak asi první měsíc, potom jsem to*

už nezvládal, myslel jsem si, že to bude jednodušší, ale nebylo a postupně částka rostla a rostla.“ Respondent má už z minulosti zkušenost s dluhy, jelikož jeho přítelkyně má také několik věřitelů a už v minulosti s ní řešil podobnou situaci. Finanční rezervu nemá. Na otázku: „V čem tkví Váš problem se splácením finančních závazků?“ odpověděl respondent takto: „*Potřeboval bych měsíčně asi víc vydělat, protože skoro vše co vydělám, musím dát do splátek za půjčky a pak mi zbyde hrozně málo, abych mohl přežít.*“ Dále respondent uvedl, že by si už nyní nepůjčil, jelikož ví, jak těžké je dostat se z dluhové pasti. Považuje svoji finanční gramotnost za dostačující. Celý rozhovor byl nahráván na audio záznam. Rozhovor s respondentem probíhal bez jakéhokoliv problému, jelikož měl dlužník již v minulosti zkušenost s dluhovou problematikou, neměl nyní problém mluvit o svém finančním problému.

3. respondent - Kateřina:

Žena, 30 let, svobodná, nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské, pracuje jako dělnice ve výrobě. Žije s přítelem, je bezdětná. Nyní má dva věřitele. Respondentka se zadlužila kvůli koupi pozemku a nezaplaceným pokutám. Její životní standard se změnil v tom, že se musela začít omezovat. Svoji pasivitu ve splácení svých finančních závazků okomentovala pouze tak, že přišly nečekané výdaje. Bylo zjevné, že se jí o tom moc dobře nemluví. Přestala své závazky splácet po třetí splátce kvůli nečekaným výdajům. Na otázku: „Jak vnímají ostatní členové domácnosti Vaše finanční problémy?“ odpověděla respondentka takto: „*Chápu, že to není jednoduché*“. Její problém spočíval ve špatně placené práci, kde dostávala opravdu malý plat a nestačila zaplatit energie, nájem a splátky. Na otázku: „V čem tkví Váš problem se splácením finančních závazků?“ odpověděla respondentka takto: „*Malý plat a vysoká půjčka.*“ Dále respondentka uvedla, že se radila se známými, ale neoslovila žádnou ze specializovaných organizací zaměřujících se na dluhovou problematiku. Finanční rezervu nemá. Respondentka si myslí, že své dluhy asi jednou vyrovná. Považuje svoji finanční gramotnost za dostatečnou. Respondentka si každou odpověď důkladně promýšlela. Celý rozhovor byl nahráván na audio záznam. Bylo zjevné, že je z celé situace opravdu zoufalá a neví, jak z dluhové pasti ven.

4. rozhovor - Pavel:

Muž, 49 let, rozvedený, nejvyšší dosažené vzdělání je vysokoškolské, pracuje jako podnikatel. Žije sám a má jedno dítě. Nyní má jednoho věřitele. Do dluhové situace se dostal, jelikož si neplatil sociální pojištění. Respondent uvedl, že ví kdy a jak vše řádně platit, ovšem nevnímal za důležité platit si řádně sociální pojištění. Na otázku: „V čem se změnil Váš životní standard po zadlužení?“ odpověděl respondent takto: *„Odkládal jsem placení, protože jsem měl důležitější věci k zaplacení.“* Respondent podniká již mnoho let a sociální pojištění si přestal řádně platit před dvěma lety. Finanční rezervu má, ale používá jí k tomu, aby mohl dále podnikat. Radil se se svými přáteli, ale neoslovil žádnou specializovanou organizaci kvůli řešení dluhové situace. Na otázku: V čem tkví Váš problém se splácením finančních závazků?“ odpověděl respondent takto: *„Problém je asi to, že mé podnikání, asi jako každé jiné, je o tom, kolik zakázek měsíčně udělám, a proto nejsou každý měsíc takové finance, které bych potřeboval.“* Respondent vnímá oddlužení jako řešení, ale rozhodl se spíše řešit svoji situaci bez osobního bankrotu a snaží se svoji dlužnou částku v brzké době zaplatit. Na otázku: Změnil se nějak Váš pohled na finance po zkušenosti se zadlužením?“ odpověděl respondent takto: *„Rozhodně už teď vím, že si musím řádně platit veškeré poplatky a nikdo jiný to za mě neudělá. Občas se to ale tak sejde a člověk to odkládá na později a zapomene něco zaplatit.“* Svoji finanční gramotnost považuje za opravdu dostatečnou. Celý rozhovor byl nahráván na audio záznam. Respondent neměl problém s žádnou otázkou. Vnímal svůj dluh jako problém, ale bylo vidět, že chce svoji situaci aktivně řešit.

5. respondent - Marta:

Žena, 42 let, vdaná, nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské, pracuje pro společnost, která poskytuje půjčky. Žije s manželem. Mají dvě děti. Nyní má čtyři věřitele. Na otázku: „Zač dlužíte?“ odpověděla respondentka takto: *„Toho je. Snažila jsem se dopřát své rodině letní dovolenou, na kterou jsem si půjčila, a pak jsem nebyla schopná splácet. Pak dlužím dopravnímu podniku, kde jsem před lety nezaplatila jízdenku a pak na úřadu práce a ještě nějakou půjčku mám z minulosti od jedné společnosti.“* Svě dluhy neplatila už od začátku, jelikož neměla finance na splácení splátek. Respondentka si myslela, že splácení počká a vše začne řešit, až bude mít víc peněz. Finanční rezervu nemá a ani ji nikdy neměla. Na otázku: „Jak vnímají ostatní členové domácnosti Vaše finanční problémy?“ odpověděla respondentka takto: *„Nejsou nadšení, ale vnímají to už normálně, mnohokrát byl u nás doma exekutor.“* Respondentka uvedla, že přemýšlí o oddlužení, jelikož je její dlužná částka v současné době

opravdu vysoká. Dále uvedla, že není v dluhové pasti pouze ona, ale i její manžel, takže se to týká opravdu celé rodiny. Radila se pouze se svojí rodinou, neoslovila žádnou specializovanou organizaci k řešení její dluhové pasti. Na otázku: „Změnil se nějak Váš pohled na finance po zkušenosti se zadlužením?“ odpověděla takto: „*Ano, vím, že bych měla vše řešit včas a mít nějaký finanční plán, podle kterého bych se měla řídit, ale nemám ho a ani nikdy mít nebudu, protože jsem na tohle líná.*“ Respondentka uvedla, že nezná pojem finanční gramotnost. Celý rozhovor byl nahráván na audio záznam. Z rozhovoru bylo zjevné, že respondentka nevnímá své dluhy jako velký problém. Odpovídala na otázky bez rozmyšlení a vše si dokázala odůvodnit.

6. respondent - Josef:

Muž, věk 61 let, rozvedený, nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské, pracuje jako bankovní poradce. Žije s manželkou a mají jedno dítě. Nyní má tři věřitele. Na otázku: „Zač dlužíte?“ odpověděl respondent takto: „*Vždy jsem si půjčil a pokaždé od jiné společnosti a na něco jiného.*“ Respondent uvedl, že se jeho životní standard po zadlužení nijak nezměnil, jelikož na začátku dluhy neřešil. Neměl peníze, tak nemohl dluhy aktivně řešit. Postupem času se zvyšovala dlužná částka a nevěděl, jak z toho ven a dostal se na samé dno dluhové pasti. Svě finanční závazky přestal řešit přibližně před třemi lety zpět, když se ocitl bez práce a musel požádat kamaráda o další půjčku, abych mohl zaplatit své půjčky. Na otázku: „Máte finanční rezervu?“ odpověděl respondent takto: „*Nemám, nikdy jsem ji neměl, ale měl bych mít*“ Se svými problémy se radil s kamarádem, ovšem své manželce se s tím nesvěřil, prý se bál, jak by zareagovala. Na otázku: „Jak vnímají ostatní členové domácnosti Vaše finanční problémy?“ odpověděl respondent takto: „*Manželka o mojí situaci neví.*“ Neoslovil žádnou specializovanou organizaci, která by mu poradila jak dál řešit jeho dluhovou past. Problém respondent viděl v placení důležitějších věcí, než byly splátky, proto neplatil své dluhy. Na otázku: „Myslíte si, že dokážete dluhy vyrovnat?“ odpověděl respondent takto: „*Nezvládnou to, můj dluh je vysoký, jsem z toho šíleně unavený, pořád jen počítám peníze a vždy zjistím, že mám málo.*“ Uvedl, že oddlužení není řešením jeho situace, jelikož je to komplikovaný proces. Na otázku: „Změnil se nějak Váš pohled na finance po zkušenosti se zadlužením?“ odpověděl respondent takto: „*Ano byl jsem ve stresu z celé situace a nebylo lehké žít s tím, že vše co vydělám, by mělo jít víceméně do splátek mých dluhů.*“ Svoji finanční gramotnost považuje za dostatečnou. Celý rozhovor byl nahráván na audio záznam. Z rozhovoru bylo zjevné, že respondent je z celé situace opravdu

zoufalý. Své odpovědi si promýšlel a mnohdy bylo vidět, jak se za celou situaci stydí. Jelikož pracuje jako poradce, měl by, podle jeho slov, umět zvládat takovéto situace.

7. respondent - Martin:

Muž, 28 let, svobodný, nejvyšší dokončené vzdělání je vysokoškolské, pracuje jako administrativní pracovník. Žije s přítelkyní a mají dvě děti. Nyní má tři věřitele, v minulosti jich bylo více. Na otázku: „Zač dlužíte?“ odpověděl respondent takto: *„Neplatil jsem v čas hypotéku na dům, pokuty za MHD a telefon jsem si neplatil.“* Na otázku: „Co Vás vedlo k tomu neplatit řádně své finanční závazky?“ odpověděl respondent takto: *„Přítelkyně přišla o práci a já jsem musel řešit veškeré finance v domácnosti a nezvládal jsem to.“* Uvedl, že své finanční závazky přestal platit přibližně před rokem a půl, kdy převzal zodpovědnost za veškeré finance, protože jeho přítelkyně přišla o práci a nemohla najít novu, tak se rozhodl placení odložit. Na otázku: „Vysvětlil Vám někdo, jak a kdy řádně platit své finanční závazky?“ odpověděl respondent takto: *„Ano myslím, že ano, ale pak v reálném životě je všechno jiné“* Finanční rezervu nemá a radil se pouze s přítelkyní. Neoslovil žádnou specializovanou organizaci kvůli řešení jeho finanční situace. Problém vidí v tom, že sám nezvládá uživit celou domácnost, když jeho přítelkyně nemá stálou práci. Respondent uvedl, že přemýšlí o oddlužení, jelikož je jeho dlužná částka opravdu veliká. Jeho život se změnil v tom, že si uvědomil, jak těžké je žít celou domácnost pouze z jednoho platu. Považuje svoji finanční gramotnost za dostatečnou. Celý rozhovor byl nahráván na audio záznam. Z rozhovoru bylo vidět, že je respondent zoufalý ze stávající dluhové pasti a neví, jestli někdy své dluhy zaplatí. Vnímá veškeré otázky opravdu citlivě. Mnohdy potřeboval větší čas na rozmyšlení, než odpověděl.

8. respondent - Jan:

Muž, 35 let, ženatý, nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské, pracuje jako dělník. Žije s manželkou a mají dvě děti. Nyní má více než šest věřitelů. Sám přesně neví přesný počet. Zadlužil se, jelikož přestal platit telefon za celou rodinu, poté neplatil nějaké půjčky a pokuty. Po zadlužení se musel začít omezovat a začít více chodit do práce, aby měl více peněz. Jelikož je jeho manželka na mateřské dovolené, nemají dohromady moc peněz. Na otázku: „Co Vás vedlo k tomu neplatit řádně své finanční závazky?“ odpověděl respondent takto: *„Začalo to asi tím, že jsem potřeboval nakoupit dárky k Vánocům, pak k narozeninám, pak se nám rozbila televize a zapomněl jsem platit i telefon.“* Finanční rezervu nemá a s nikým se o své finanční

situaci neradil. Nenapadlo ho oslovit žádnou organizaci zabývající se dluhy, jelikož si myslí, že v jeho okolí takové organizace nejsou. Na otázku: „Jak vnímají ostatní členové domácnosti Vaše finanční problémy?“ odpověděl respondent takto: „*Děti to netuší, ale manželka to vnímá hodně špatně, myslela si, že všechno zvládám platit a když se to dozvěděla, byla hodně našťvaná, nechce, aby k nám domů přišel opět exekutor.*“ Problém vidí v nízkém platu a také v tom, že je manželka na mateřské dovolené, situaci by vyřešilo, kdyby chodila na plný úvazek do práce, pak by splácení bylo snazší. Na otázku: odpověděl respondent takto: „*Myslíte si, že dokážete dluhy vyrovnat?*“ odpověděl respondent takto: „*Je to docela vysoká částka, asi to nezvládnou, přemýšlel jsem o tom, že si půjčím na ty nejdůležitější dluhy a pak uvidím, je to šíleně těžké, nemám tak vysokou výplatu, abych to všechno splatil a ani majetek žádný nemám, popravdě jsem zkoušel oslovit i své rodiče, aby mi s finanční situací pomohli.*“ Oddlužení nevidí jako správné řešení. Respondent uvedl, že se jeho život po zadlužení změnil, uvědomil si, že musí vše platit, bohužel tomu tak dříve nebylo, a proto teď musí platit o dost víc, protože každým dnem dluhy rostly a aktivně je neřešil. Nezná pojem finanční gramotnost. Celý rozhovor byl nahráván na audio záznam. Z celého rozhovoru bylo zjevné, že je respondent na dně svých sil. Veškeré odpovědi z rozhovoru hodně prožíval a mnohdy se u některé otázky pozastavil a přemýšlel nad tím, co vlastně způsobil svým jednáním. Bylo vidět, že ho celá situace opravdu zasáhla.

9. respondent - Marie:

Žena, 63 let, rozvedená, nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské, již je v důchodu. Žije sama a má tři děti. Nyní má čtyři nebo pět věřitelů. Dluží za pokuty za městskou hromadnou dopravu, za telefon a u jedné společnosti má několik půjček. Po zadlužení si musela zrušit veškeré bankovní účty, aby je nemohl postihnout soudní exekutor. Na otázku: co Vás vedlo k tomu neplatit řádně své finanční závazky, odpověděla respondentka takto: „*Vždy jsme měla problémy s placením, nikdy jsem nebyla ten zodpovědný typ, co vše platí čas, na něco jsem se prostě vykašlala a neřešila to, proto když jsem věděla, že už je částka tak vysoká, že to nemůžu zaplatit, vzala jsem si zase nějakou půjčku, abych aspoň něco poslala soudnímu exekutorovi, abych měla na čas zase klid.*“ Své finanční závazky přestala platit, jelikož neměla v daný moment dost peněz. Zdůraznila, že musela přece jíst a kouřit, proto dluhy neplatila. Vzpomněla si na dluh vždy v moment, když jí přišel dopis od soudního exekutora. Finanční rezervu nemá a o své situaci se radila pouze s kamarádkou. Neolovila žádnou organizaci, která by jí pomohla s dluhovou situací. Na otázku: „Vysvětlil Vám někdo, jak a kdy řádně platit své finanční

závazky?“ odpověděl respondent takto: „*Asi nevysvětlil, možná jen okrajově*“ Na otázku: „Myslíte si, že dokážete dluhy vyrovnat?“ odpověděla respondentka takto: „*Jelikož jsou moje dluhy v rádech statisíců a jsem v důchodu, tak opravdu nevím, jestli to někdy splatím.*“ Jelikož ví, jak vážná je její dlužná částka, tak své dluhy aktivně neřeší. K oddlužení se neodhodlala, ale přemýšlí o něm již delší dobu. Považuje svoji finanční gramotnost za dostatečnou. Celý rozhovor byl nahráván na audio záznam. Z rozhovoru bylo zjevné, že respondentka situaci řešit aktivně nehodlá. Její přístup byl spíše pasivní. Veškeré odpovědi nepromýšlela, snažila se odpovídat přímo po položení otázky.

10. respondent - Richard:

Muž, 27 let, svobodný, nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské, pracuje jako řidič. Žije s rodiči, je bezdětný. Nyní má dva věřitele. Na otázku: „Zač dlužíte?“ odpověděl respondent takto: „*Hrál jsem asi dva roky hodně intenzivně automaty a občas jsem vyhrál a občas prohrál, proto jsem si začal půjčovat od společností peníze.*“ Respondent uvedl, že mu rodiče několikrát vysvětlovali, jak vše řádně platit. Na otázku: „Vysvětlil Vám někdo, jak a kdy řádně platit své finanční závazky?“ odpověděl respondent takto: „*Rodiče mi to několikrát vysvětlovali, ale nejsem schopný nějak hospodařit s tím, co vydělám.*“ Přestal splácet své finanční závazky, jelikož si myslel, že placení ještě chvíli počká a nebude to nikdo řešit a také proto, všechny peníze, které vydělal, dával do automatů, takže neměl prostředky na to, aby poté platil splátky za půjčky. Na otázku: „V čem se změnil Váš životní standard po zadlužení?“ odpověděl respondent takto: „*Půjčky jsem nesplácel a po čase začaly domů chodit obsílky, které přebíraly moji rodiče, když to zjistili, měl jsem velký problém, ale finančně mi s tím nepomohli, prý je to můj život a moje dluhy a musím si to vyřešit sám.*“ Finanční rezervu nemá a s nikým se o problému s hraním automatů a následnými dluhy nebavil. Nenapadlo ho oslovit žádnou organizaci, která by mu pomohla vypracovat finanční plán k vyřešení jeho situace. Neřekl to ani své rodině, kdyby na jeho jméno nepřišly domů obsílky, tak by se to jeho rodiče nedozvěděli. Rodiče to vnímají opravdu špatně, nechápou, proč hraje automaty a proč vše, co vydělá, ihned utratí a nic mu nezůstane. Sám respondent vidí hlavní problém v hraní automatů, které ho nutí hrát a nejde mu přestat. Doufá, že dluh splatí. Na otázku: jestli se nějak změnil jeho pohled na finance po zkušenosti se zadlužením, odpověděl takto: „*Asi nezměnil, vím, co dělám špatně, ale pořád s tím nic nedělám.*“ Svoji finanční gramotnost považuje za dostatečnou. Respondent své odpovědi promýšlel, bylo zjevné, že vnímá svoji chybu

v závislosti na automatech, která ho dovedla až do dluhové pasti. Celý rozhovor byl nahráván na audio záznam.

11. respondent - Lucie:

Žena, 26 let, svobodná, nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské, pracuje jako prodavačka. Žije s přítelem, je bezdětná. Nyní má dva věřitele, ale v minulosti jich měla asi šest. Do dluhové pasti se dostala, protože si přestala platit pojištění, tarif za telefon, nezaplatila pokutu v městské hromadné dopravě a nesplácela půjčku za nový telefon. Jen zběžně jí bylo vysvětleno, jak řádně platit finanční závazky. Na otázku: „Vysvětlil Vám někdo, jak a kdy řádně platit své finanční závazky?“ odpověděla respondentka takto: *„Jen zběžně, ale popravdě jsem to nikdy nevnímala nějak vážně.“* Po zadlužení se začala více omezovat. Přestala platit své finanční závazky kvůli mnoha dluhům. Řádně splatila pouze první splátky a poté přišly nečekané výdaje, které jí zabránily dále splácet. Finanční rezervu nemá a o své situaci se radila se známými a rodinou, kteří chápou, že to není jednoduché. Na otázku: V čem tkví Váš problém se splácením finančních závazků?“ odpověděla respondentka takto: *„Jak to říct jednoduše, malý plat a vysoká půjčka.“* Nenapadlo ji oslovit organizace věnující se dluhové problematice. Na otázku: „Myslíte si, že dokážete dluhy vyrovnat?“ odpověděla respondentka takto: *„Doufám, snažím se, ale pořád musím řešit peníze, kolik vydělám, kolik bude stát nákup a kolik musím komu zaplatit, bojím se, že to nezvládnou a budu do konce života pod neustálým strachem a stresem z toho, kolik peněz bych měla ještě splatit. Nemám žádný majetek a bydlím v nájmu.“* V oddlužení nevidí řešení z dluhové pasti. Její pohled po zadlužení se změnil, rozhodně by si už nepůjčila. Svoji finanční gramotnost považuje za dostatečnou, ale nikdy o tom nepřemýšlela. Veškeré odpovědi respondentka promýšlela, bylo vidět, že je zničená ze situace, do které se dostala. Celý rozhovor byl nahráván na audio záznam. Bojí se, že se z dluhové pasti nikdy nedostane. V průběhu rozhovoru se několikrát rozbřečela. Rozhovor byl pro ni opravdu emotivní.

Dále níže uvádím shrnující tabulku (Tabulka 1 – Přehled respondentů a základních dat⁹), na které jsou přehledně zobrazena získaná data od výzkumného souboru. Znázornila jsem v tabulce přehled jmen, věku, stavu, vzdělání, počtu věřitelů, typu dluhů a zaměstnání.

Tabulka 1 - Přehled respondentů a základních dat

Respondenti	věk	stav	vzdělání	počet věřitelů	typ dluhu	zaměstnání
1. Adéla	24	svobodná	středoškolské	1	pokuta	administrativní pracovník
2. Radek	36	svobodný	středoškolské	2	půjčka	skladník
3. Kateřina	30	svobodná	středoškolské	2	půjčka	dělnice ve výrobě
4. Pavel	49	rozvedený	vysokoškolské	1	sociální pojištění	podnikatel
5. Marta	42	vdaná	středoškolské	4	půjčka, pokuta,	poskytuji půjčky
6. Josef	61	rozvedený	středoškolské	3	půjčka	bankovní poradce
7. Martin	28	svobodný	vysokoškolské	3	půjčka, hypotéka, telefon	administrativní pracovník
8. Jan	35	ženatý	středoškolské	6 - 10	pokuta, půjčka, telefon,	dělník
9. Marie	63	rozvedená	středoškolské	4 - 5	telefon, pokuta, půjčka	důchodce
10. Richard	28	svobodný	středoškolské	2	půjčka	řidič
11. Lucie	26	svobodná	středoškolské	2	pojištění, pokuty	prodavačka

⁹ Autor

5.5 Průběh rozhovorů

Průběh rozhovorů probíhal předem po telefonické domluvě s jedenácti vybranými respondenty. Na tato setkání byla vymezena přibližně jedna hodina času. Rozhovoru se vždy zúčastnil pouze výzkumník a respondent. Rozhovory byly vedeny pokaždé v různou denní dobu dle možností respondenta. Před začátkem každého rozhovoru jsem respondenty opět seznámila s účelem našeho shledání a hlavně s obsahem této diplomové práce. Před začátkem rozhovoru jsem dala respondentům přečíst připravené otázky z rozhovorů. Po přečtení všichni účastníci souhlasili s rozhovorem. Předem jsem se dohodla s respondenty, zda mi dovolí, abych rozhovor mohla nahrávat na diktafon. Všichni souhlasili, což mi velice pomohlo při pozdějšímu zpracovávání dat. Respondenty jsem před začátkem rozhovoru ujistila o mlčenlivosti ohledně osobních údajů. Anonymitu respondentů jsem zachovala díky změně jejich pravých jmen. Rozhovor se vždy vešel do předem stanoveného limitu. Vždy jsem položila předem připravenou otázku z rozhovoru a dbala na dostatečný prostor na promyšlení odpovědi. Dostatečný prostor byl při rozhovorech velice důležitou součástí, jelikož není lehké mluvit o svých problémech s financemi s cizím člověkem. Někteří respondenti vyžadovali direktivnější postoj, proto jsem pokládala otázky, tak aby měli dostatečný prostor a sami odpovídali podle svého uvážení. Během rozhovoru byla použita metoda zúčastněného pozorování, díky kterému se dal měřit čas rozhovoru, vybrané prostředí a hlavně chování respondenta na položené otázky a jeho verbální i neverbální projevy. Chování jednotlivých respondentů jsem uvedla v tabulce (Tabulka 2). Odpovědi z rozhovorů jsem pečlivě přepisovala do speciálního bloku a zároveň z nich pořizovala zvukový záznam. Poté jsem veškeré rozhovory důkladně přepsala do elektronické podoby a některé z nich zařadila do kapitol této práce. Všech jedenáct respondentů projevilo velký zájem o přečtení této práce poté, co ji zcela dokončím. Na konci každého rozhovoru jsem respondentům poděkovala a nabídla jim možnou pomoc v poradenství v oblasti dluhů či jiné případné pomoci najít odborné místo k řešení jejich situace.

Níže uvádím tabulku (Tabulka 2 - Charakteristické znaky vyplývající z pozorování¹⁰), ve které jsou sepsány podrobné informace, které byly získány díky zúčastněnému pozorování.

¹⁰ Autor

Tabulka 2 - Charakteristické znaky vyplývající z pozorování

Respondent	Místo konání	Prostředí	Verbální a jiné projevy	Čas konání
1. Adéla	kavárna	klidné a nerušené	Promýšlela si každou odpověď, byla skleslá až zoufalá	14:00 – 15:00
2. Radek	kavárna	Nepříjemný šum	Mluvil přímo, odpovědi nepromýšlel, působil asertivně	14:00 – 15:00
3. Kateřina	kavárna	klidné a nerušené	Promýšlela si každou odpověď, projevovala se zdrženlivě	14:00 – 15:00
4. Pavel	kavárna	klidné a nerušené	Odpovídal přímo bez přemýšlení, působil vystresovaným dojmem	13:00 – 14:00
5. Marta	kavárna	Rušivé	Odpovídala přímo bez přemýšlení, působila rázným dojmem	14:00 – 15:00

6. Josef	kavárna	klidné a nerušené	Promýšlel si odpovědi, působil sklíčeně	14:00 – 15:00
7. Martin	kavárna	klidné a nerušené	Promýšlel si odpovědi, byl velice citlivý a emotivní	12:00 – 13:00
8. Jan	kavárna	rušivé	Pozastavoval se nad odpověďmi	12:00 – 13:00
9. Marie	kavárna	klidné a nerušené	Pasivní přístup, odpověď nepromýšlela, mluvila přímo	15:00 – 16:00
10. Richard	kavárna	nepříjemný šum	Pozastavoval se nad odpověďmi, vnímal problém svých dluhů v závislosti	13:00 – 14:00
11. Lucie	kavárna	Klidné a nerušivé	Vše vnímala emotivně, několikrát se rozbrečela	16:00 – 17:00

Jak můžeme vidět z výše uvedené tabulky, rozhovory s respondenty probíhaly na stejném místě, ovšem v jiný čas a za jiných okolností, které se nedaly ovlivnit. Jednalo se o prostředí, které bylo buď klidné a nerušené, nepříjemné anebo rušivé. Každý respondent odpovídal jinak, s tím se pojí i jeho emoce, které se daly během rozhovoru vypořádat.

5.6 Popis terénu

Terén této diplomové práce probíhal v nejmenované kavárně v Hradci Králové. Toto místo jsem zvolila z toho důvodu, že je kavárna neutrálním místem pro obě strany. Cílem bylo, aby vybrané místo nepůsobilo ani pro jednu stranu svazujícím dojmem. Šlo primárně o to, aby se výzkumník i respondent cítil komfortně.

Během terénního výzkumu se daly vyzorovat jevy, jež o respondentech vypovídaly, jak vnímají jednotlivé otázky. Jejich emoce, pohledy, gesta. Jelikož se jednalo o rozhovor se zúčastněným pozorováním, jednalo se o přímé vnímání veškerých jevů. Vnímala jsem mnoho emocí, které o respondentech mnoho prozradily, byla to například nervozita, lhostejnost, strach až možné zoufalství z toho, co bude dál. U některých i naděje na lepší život a možná jakési ponaučení.

5.7 Způsob zpracování dat

Tento výzkum se opíral o metodu zúčastněného pozorování a polostrukturovaných rozhovorů. Výzkumník si uvědomí v průběhu rozhovoru, jak daní respondenti reagují na určitý typ otázky, jak gestikulují a vnímají danou situaci. Způsob analýzy dat bylo pozorování, konkrétně zúčastněné pozorování, které mi velice pomohlo vnímat jednotlivé maličkosti v chování respondentů v terénu od příchodu až po odchod. Díky nahrávání rozhovorů jsem poté mohla provést transkripci zvukové nahrávky z veškerých jedenácti rozhovorů do elektronického dokumentu, kde jsem následně zachytila celý rozhovor. Zúčastněné pozorování mi pomohlo lépe popsat fyzické i sociální stránky prostředí.

Jak uvádí Riechel (2009, str. 94), je to určitá technika sběru dat, která napomáhá k ustavičnému a uspořádanému měření a vnímání projevů daných respondentů.

Vnímá se verbální i neverbální chování respondentů. Respondenty jsem pojmenovala fiktivními náhodnými jmény, jelikož jsem chtěla zachovat jejich anonymitu. Označila jsem je vždy číslem od jedné do jedenácti a poté i vymyšleným jménem, např.: 1. respondent - Adéla).

5.8 Analýza kvalitativních dat

Tato kapitola se věnuje analýze kvalitativních dat, ve které se shromažďují odpovědi respondentů, ze kterých se poté dá vypočítat jistý jevy, který je do určité míry spojil. Jako způsob analýzy dat jsem dle Hendla zvolila metodu kódování, která díky třídění dat z polostrukturovaných rozhovorů zjistí společné rysy, které respondenty spojují.

Riechel uvádí, že kódování slouží výzkumníkovi k interpretaci a také třídění získaných dat ve výzkumu. Kódování se dělí na otevřené a axiální. Přispívá výzkumníkovi odhalit určité vztahy, které se mohou během rozhovoru propojovat (Riechel, 2009, str. 166–167).

Po veškerých rozhovorech nastal čas přepisu rozhovorů z papíru do elektronické podoby. Po přepisu všech rozhovorů jsem si v rozhovorech vyznačila zajímavé odpovědi. Rozhovory jsem poté označila i barevně. Každý rozhovor měl jinou barvu. Způsob kódování probíhal tak, že jsem opravdu důkladně pročítala veškeré rozhovory a vyhledávala informace, ke kterým jsem poté připojila kódy. Kód je většinou nejčastější slovo či fráze z rozhovoru. Kódy jsem tvarovala podle svého vnímání v jednotě s výzkumnými otázkami.

Kód představuje dané téma, které spojuje vybrané respondenty. Kódovat se musí vždy systematicky, aby se odhalila veškerá důležitá data z rozhovorů (Esterberg, 2002).

Definovala jsem jednotlivé kódy, díky kterým jsem jednotlivé respondenty rozdělila do kategorií. Kategorie jsem rozdělila dle výzkumných otázek. Jedná se tedy o tyto kategorie: přístup dlužníků k dluhům, úroveň finanční gramotnosti, dopady nedostatečné finanční gramotnosti, pocity dlužníků, řešení dluhové situace. Jednotlivé části ze získaných dat se prolínaly. Jednotlivé kódování jsem poté zahrнула ve výsledkové části v rámci výzkumných otázek.

Uvádím tabulku (Tabulka 3 – Přehled kategorie a kódů¹¹), ve které názorně znázorňuji pouze první kategorii a kódy, aby bylo vidět, jak se tyto výše uvedené kategorie a kódy tvořily. V tomto případě jsem respondenty označila zkratkou počátečního písmene a číslem (1R - 1. respondent - Adéla). Dále jsem znázornila odpovědi neboli kódy. Písmeny „PP“ jsem označila slovní spojení pasivní přístup.

¹¹ Autor

Tabulka 3 - Přehled kategorie a kódů

Kategorie	1R	2R	3R	4R	5R	6R	7R	8R	9R	R10	R11
Přístup dlužníků k dluhům	PP	PP	PP	PP	PP	PP	PP	PP	PP	PP	PP

Z tabulky, která znázorňuje jednu z vybraných kategorií, konkrétně „přístup dlužníků k dluhům“, je zjevné, že přístupy vybraných respondentů neboli dlužníků k dluhům se prokázaly pouze pasivní. Tento přístup se váže na následující problémy, které tkví v dalších narůstajících problémech, které poté ovlivňují život daného jedince.

5.9 Limity výzkumu

Jelikož se jedná o kvalitativní výzkum, který disponuje nízkým počtem respondentů, jeho výsledky nedosahují tak vysoké reliability, na rozdíl od výzkumu kvantitativního. Ráda bych upozornila na jistá omezení, kterým jsem se ve svém výzkumu nevyhnula. Definování limitů mého výzkumu má mimo jiné za cíl být přínosem pro další práce, které budou nepochybně na toto téma v budoucnu napsány.

Limitem této práce byl individuálnost každého respondenta, dále různorodost typu zadlužení, tak i prožívání daných situací při rozhovoru. Dalším limitem této práce bylo prostředí, ve kterém se rozhovory konaly, nepodařilo se mi vždy zajistit klidné a nerušené prostředí pro uskutečnění všech rozhovorů. Jednalo se konkrétně o případy: 2. respondent - Radek, 5. respondent - Marta, 8. respondent - Jan a 10. respondent - Richard (viz. Tabulka 2 - Charakteristické znaky vyplývající z pozorování).

6 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ

V této kapitole se budu snažit shrnout výsledky, které jsem během tohoto výzkumu zjistila. Na základě dat a poznatků získaných během zúčastněného pozorování a rozhovorů s vybranými jedenácti respondenty jsem mohla odpovědět na výzkumné otázky této práce. Jedná se tedy o pět žen ve věku – 24, 26, 30, 42 a 63 let a šest mužů ve věku – 26, 27, 28, 35, 49 a 61 let.

Tato práce se rozděluje na teoretickou a výzkumnou část. Teoretická část této práce obsahuje čtyři kapitoly. První kapitolou je socializace a resocializace, v této kapitole se věnuji těmto pojmům a zahrnuji do této kapitoly i graf, který znázorňuje fáze socializace. Druhou kapitolou je rodina. Učinila jsem tak, jelikož rodina patří neodmyslitelně k nejdůležitějším faktorům našeho života a právě z rodiny bychom si měli odnášet to nejdůležitější pro správný a spořádaný život. V podkapitolách této kapitoly se zaměřuji na rodinu jako významného socializačního činitele, poté na vliv výchovy a sociální status. Třetí kapitola nese název Dluh a dlužník, v této kapitole se věnuji definici těchto pojmů. Dále se zaměřuji na dluhové vztahy, celkovou dluhovou situaci a chudobu v České republice, příčiny zadlužování, index rizikového zadlužování, situace v životě dlužníka, dluhovou past, exekuce, oddlužení a organizace pomáhající s dluhovou problematikou. Zapojila jsem do této části i projekt, který se nazývá Mapa exekucí. Čtvrtá kapitola nese název dluhy a vzdělávání se věnuje tématu finanční gramotnosti a vzdělávání, v této kapitole se také zaměřuji na úroveň finanční gramotnosti v České republice a její vliv na život jedince. Výzkumná část této práce je rozdělena na metodiku výzkumu, která obsahuje devět podkapitol, ve kterých důkladně popisují veškeré výzkumné kroky, které jsem během tohoto výzkumu učinila.

Do určitých kapitol jsem vkládala zajímavé ukázky z rozhovorů. Respondenti, kteří se do výzkumu zapojili, byli předem informováni o formě rozhovoru, a proto se schůzka soustředila pouze na sběr dat. Zvolila jsem sedmnáct otázek, které se týkají přístupů k dluhové problematice. Všichni respondenti se do časového limitu vešli. Rozhovor jsme se všemi po dohodě zakončili s tím, že již získaná data mohu použít pro svůj výzkum. Tato forma pomůže k zjištění dalších informací k rozvoji výzkumu.

Během všech rozhovorů byly pořízeny poznámky a zvukový záznam, jež posléze pomohly k rozpracování veškerých verbálních i neverbálních dat. Dalo se vypořádat individuální chování jednotlivých respondentů při pokládání otázek. Jednotlivé rozhovory prošly metodou kódování, které sloužilo k vypracování různých kategorií a kódů, které byly vytvořeny dle vlastního cítění. Definovala jsem si jednotlivé kódy, díky kterým jsem jednotlivé

respondenty rozdělila do skupin a kategorií. Kategorie byly rozděleny dle výzkumných otázek. Jedná se tedy o tyto kategorie: „přístup dlužníků k dluhům“, který zahrnuje veškeré přístupy, které jednotlivé respondenty v rozhovorech spojovaly, jejich přístup byl pasivní, podcenění situace, demotivace. Další kategorií je „úroveň finanční gramotnosti“, která obsahuje individuálnost respondentů v uvědomění si vlastní finanční gramotnosti, úplná nevědomost či popírání nízké finanční gramotnosti. Dále „dopady nedostatečné finanční gramotnosti“ která zahrnuje různorodost zadlužení, ztrátu zaměstnání, stres, závislosti. Dále „pocity dlužníků“, která zahrnuje všechny typy emocí, které jsem z rozhovorů mohla zjistit, jako jsou například strach, stres, sklíčenost, asertivita či zoufalství. Dále „řešení dluhové situace“, která se odvíjela od výše zmíněného přístupu. Řešení dlužníků bylo pasivní, jelikož v mnoha případech podcenili vážnost následků. Jednotlivé části ze získaných dat se potkávaly.

Úryvky z rozhovorů jsme uvedla do určitých kapitol této práce. Například v kapitole 3.6 Situace v životě dlužníka, jsem vložila ukázkou z rozhovoru č. 6 – Josef, který odpovídal na otázku, v čem se změnil jeho životní standard po zadlužení. Dále jsem do této kapitoly zakomponovala ukázkou z rozhovoru č. 7 – Martin, který odpovídal na otázku, kdy a proč přestal splácet své finanční závazky. V kapitole 3.7 Dluhová past, jsem použila ukázkou z rozhovoru č. 9 – Marie, která odpovídala na otázku, v čem tkví její problém se splácením jejích finančních závazků. Dále také ukázkou z rozhovoru č. 8 – Jan, který odpovídal na otázku, jestli si myslí, že dokáže vrovnat své dluhy. V kapitole 3.8 Organizace pomáhající s dluhovou problematikou jsem zakomponovala ukázkou z rozhovoru č. 10 – Richard, ve které respondent odpovídal na otázku, jestli ho napadlo oslovit nějaké organizace, které se specializují na řešení dluhové problematiky.

Cílem této diplomové práce bylo zmapovat, jaké jsou přístupy dlužníků k dluhům, a jaké jsou varianty k řešení jejich situace. Tento cíl jsem si zvolila z důvodů vážné dluhové problematiky v naší společnosti. Výzkumné otázky, které byly předem stanoveny, jsou vyhodnoceny na základě výpovědí s jedenácti respondenty. Zjištěné výsledky se týkají pouze tohoto výzkumného souboru. Uvedu zde výzkumné otázky a budu se na ně snažit odpovědět. Do jednotlivých odpovědí budu vkládat tabulky, které budou znázorňovat odpovědi z rozhovorů.

- Výzkumná otázka č. 1: Jaké jsou přístupy dlužníků k dluhům a jaké jsou následné varianty řešení jejich situace?

Na první výzkumnou otázku lze odpovědět tak, že přístupy vybraných respondentů se víceméně neliší, jelikož bylo jejich chování vůči finančním závazkům pasivní a neřešili situaci aktivně včas. Každý jedinec ke svému finančnímu problému přistupuje individuálně. Přístupy jsou tedy aktivní či pasivní. Aktivní dlužník bude dluh ihned řešit. Kontaktuje daného věřitele a bude se snažit dluh řádně splácet. Pasivní dlužník dluh neřeší a ignoruje veškerá upozornění o tom, že jeho dlužná částka každým dnem narůstá. Pasivní přístup vede do nekonečných dluhových pastí, ze kterých není lehké se dostat. Řešení je opravdu složité, jelikož je mnoho aspektů, které ovlivňují naše chování a přístupy k daným závazkům v našem životě. Příčinu problému vidím na mnoha místech v naší společnosti. Například v možnosti půjčovat si peníze od několika společností najednou, neplatit řádně daně, pojištění, pokuty, energie, hypotéku a mnoho dalšího. Je neuvěřitelné, jak nás reklamy v televizi dokážou nalákat na lepší život, na krásný nový telefon, nový dům, nové auto, nové oblečení či krásnou dovolenou u moře. Jen my sami musíme vědět, co si můžeme dovolit a co už ne. Vždy jde o naši sebekontrolu a životní volbu, pro kterou se rozhodneme.

Prvotním místem, kde se naučíme vnímat peníze je rodina, kde začíná úplně vše. Každý jedinec vnímá chování a prostředí, ve kterém žije. Pozoruje a zrcadlí chování svých rodičů a sourozenců, a poté se tak chová taky. Výchova má velký vliv na tom, jak se bude v životě daný jedinec chovat a přistupovat k určitým věcem, jako jsou například peníze. Například v zadlužených rodinách je dle mého názoru velká pravděpodobnost špatného působení na osobnost dětí. Přístupy k věcem si volí každý sám, a proto by si měl každý uvědomit, jaké následky mohou nastat. Díky rozhovorům jsem zjistila, jak jednotliví respondenti přistupují nebo v minulosti přistupovali k finančním závazkům.

Níže uvedu tabulku (Tabulka 4 – Ukázka přístupů k finančním závazkům¹²), ve které budou odpovědi všech jedenácti respondentů na otázku, co je vedlo k tomu neplatit řádně své finanční závazky.

¹² Autor

Tabulka 4 - Ukázka přístupu k finančním závazkům

Respondent	Co Vás vedlo k tomu neplatit řádně své finanční závazky?
1. Adéla	Zapomněla jsem na to, že jsem dostala pokutu, proto jsem ji nezaplatila hned
2. Radek	Nevyšel jsem daný měsíc, tak jak bych chtěl, a proto jsem nemohl platit splátky za půjčky
3. Kateřina	Přišly nečekané výdaje
4. Pavel	Odkládal jsem placení, protože jsem měl důležitější věci k zaplacení
5. Marta	Myslela jsem si, že to počká a až budu mít víc peněz, tak to vše zaplatím
6. Josef	Neměl jsem dostatek financí na to, abych řešil všechno včas
7. Martin	Před rokem a půl jsem převzal veškerou zodpovědnost za finance, protože přítelkyně přišla o práci a nemohla najít novu, tak jsem se rozhodl placení odložit
8. Jan	Přišlo mnoho nečekaných výdajů a nestihl jsem zaplatit vše, co jsem měl, a proto jsem musel poplatit to nejdůležitější a telefon jsem nějaký čas prostě neplatil
9. Marie	Neměla jsem ten moment dost peněz, musela jsem přece jíst a kouřit, tak jsem ty dluhy neplatila a nějak mě to netrápilo, vždy jsem si na to vzpomněla, když mi přišel dopis od exekutora
10. Richard	Asi jsem myslel, že to ještě chvíli počká a nebude to nikdo řešit
11. Lucie	Splatila jsem první splátky a poté přišly nečekané výdaje

Z odpovědí je zjevné, že přístupy vybraných respondentů jsou v každém případě individuální. Prokazují fakt, že každý přestal platit své finanční závazky z jiného důvodu, ale jedno je spojuje, a tím je fakt, že přestali platit to, co měli. Toto rozhodnutí je přivedlo do těžkých životních situací.

Dále uvádím další tabulku (Tabulka č. 5 – Ukázka přístupů ke splácení finančních závazků¹³), ve které uvedu odpovědi respondentů na otázku: „V čem tkví Váš problém se splácením finančních závazků?“

Tabulka 5 - Ukázka přístupů ke splácení finančních závazků

Respondent	V čem tkví Váš problém se splácením finančních závazků?
1. Adéla	Nemyslela jsem si, že by pokuta za lístek za 20 Kč mohla takto narůst a mít takové následky
2. Radek	Potřeboval bych měsíčně asi víc vydělat, protože skoro vše, co vydělám, musím dát do splátek za půjčky a pak mi zbyde hrozně málo, abych mohl přežít
3. Kateřina	Malý plat a vysoká půjčka
4. Pavel	Problém je asi v tom, že mé podnikání, asi jako každé jiné podnikání, je o tom, kolik zakázek měsíčně udělám, a proto nejsou každý měsíc takové finance, které bych potřeboval
5. Marta	Popravdě vše odkládám a to je můj problém
6. Josef	Vždy se muselo zaplatit něco důležitějšího a já jsem nemohl zaplatit své dluhy
7. Martin	Potřeboval bych, aby si přítelkyně našla práci, aby nebyla situace tak těžká
8. Jan	Mám docela nízký plat, takže kdyby už manželka chodila na plný úvazek do práce, šlo by všechno lépe platit

¹³ Autor

9. Marie	Moje dluhy už jsou tak vysoké, že vím, že je jen tak nezaplatím, a proto je neřeším a neplatím
10. Richard	Potřeboval bych přestat hrát automaty, ale nejde to
11. Lucie	Jak to říct jednoduše, malý plat a vysoká půjčka

Z odpovědí vyplývá, že respondenti vidí problém v nízkých platech, vysokých nákladech na život a vysokých dlužných částkách. Většina přiznala, že by potřebovala více vydělat, aby mohla pokrýt veškeré závazky, které má vůči sobě, své rodině či věřitelům.

Díky rozhovorům jsem dále zjistila, že z jedenácti vybraných respondentů ani jeden neoslovil žádnou specializovanou organizaci kvůli řešení svého finančního problému. Buď nevědí o těchto organizacích, nebo si své problémy chtějí řešit sami. V kapitole č. 3.8 jsem uvedla možné řešení v organizacích, které by mohlo dlužníkům pomoci s řešením dluhové pasti. Tyto organizace nepomáhají pouze dlužníkům, ale také osobám, kterým někdo něco řádně neuhradil, ale zaměřují se i na poradenství pro rodinné příslušníky. Tato kapitola je podle mého názoru důležitá, jelikož mnoho osob s dluhy tyto organizace nevyužívá.

Možným řešením, které by mohlo pomoci dlužníkům z dluhových pastí, je například teritorialita exekutorů nebo oddlužení. Nový pohled na řešení aktuální dluhové problematiky v České republice by mohla svým způsobem vyřešit právě zmiňovaná teritorialita exekutorů. Tento proces spočívá v tom, že by měl jeden soudní exekutor jednoho dlužníka. Tento koncept by měl pomoci vyřešit problémový systém, se kterým se setkává mnoho dlužníků s více exekucemi. Mělo by to přispět k tomu, aby daní dlužníci začali správně přistupovat ke svým finančním závazkům. Dlužníci už by se neztráceli ve svých dluhových pastech a měli by dostatečnou motivaci řešit své finanční problémy s jednou konkrétní osobou. Jde také o to, aby měl každý exekutor pod kontrolou svého dlužníka a dlužník tak neměl možnost nesplácet jiným exekutorům.

Česká justice uvádí, že by teritorialita exekutorů skutečně pomohla k vylepšení stávajícího systému, který je pro příliš jedinců nepřehledný. Dlužníci většinou nevědí, jak správně postupovat a jakému soudnímu exekutorovi dříve splácet. Věřitel rozhoduje, jaký

soudní exekutor bude mít na starosti daného povinného. Teritorialita by se měla řídit tím, kde daný dlužník žije, a podle toho by mu měl být přidělen místně příslušný exekutor. Příkladem je Slovensko, které se rozhodlo změnit stávající právní systém a zavedlo náhodné přidělování soudního exekutora na princip krajské teritoriality (Česká justice, 2017).

Poslanecká sněmovna České republiky dne 26. října 2018 schválila dlouho diskutovanou novelu insolvenčního zákona. Novela by měla napomoci oddlužení širšímu okruhu osob v dluhové pasti. Hlavním cílem této novely je dát možnost vyhlášení osobního bankrotu i těm nejchudším jedincům ze společnosti.

Nacher uvádí, že nejdůležitější změnou insolvenčního zákona je tedy odstranění třiceti procent. Do procesu oddlužení tak může vstoupit takřka každý člověk. Zadlužená osoba, která využije tuto formu zákona, musí po celé období pěti let rozvinout všechno úsilí pro to, aby vykonávala vše čestně a spravedlivě bez nečestných aktivit. Po řádném zaplacení třiceti procent dlužné sumy se stává dlužník oddlužen. Pokud dlužná osoba řádně nesplatí své dlužné závazky do stanovené lhůty, bude jeho případ prozkoumán z hlediska jeho úsilí, které vykonal k zaplacení dluhu během pěti roční lhůty (Nacher, 2018).

Jde o to zprostředkovat novou volbu osobám, jež mají mnoho dluhů, aby se poté mohly vrátit zpět do normálního života. Níže uvádím tabulku (Tabulka 6 – Přístupy dlužníků k vyrovnání dluhů¹⁴), ve které jsou odpovědi od všech jedenácti respondentů na otázku, jestli si myslí, že zvládnou své dluhy vyrovnat.

Tabulka 6 - Přístupy dlužníků k vyrovnání dluhů

Respondent	Myslíte si, že dokážete dluhy vyrovnat?
1. Adéla	Svůj dluh jsem zaplatila až po letech, když jsem zjistila, že mám exekuci u soukromého exekutora, doufám, že jiné dluhy nemám
2. Radek	Myslím si, že jednou ano, ale bude to ještě dlouho trvat
3. Kateřina	Jednou snad ano
4. Pavel	Rozhodně ano, snad v brzké době
5. Marta	Někdy asi ano, ale je toho mnoho ke splacení a nevím, kdy to bude

¹⁴ Autor

6. Josef	Nezvládnou to, můj dluh je vysoký, jsem z toho šíleně unavený, pořád jen počítám peníze a vždy zjistím, že mám málo
7. Martin	Je toho mnoho ke splacení a nevím, kdy situaci s dluhy vyrovnám
8. Jan	Je to docela vysoká částka, asi to nezvládnou, přemýšlel jsem o tom, že si půjčím na ty nejdůležitější dluhy a pak uvidím, je to šíleně těžké, nemám tak vysokou výplatu, abych to všechno splatil, a ani majetek žádný nemám, popravdě jsem zkoušel oslovit i své rodiče, aby mi s finanční situací pomohli
9. Marie	Jelikož jsou moje dluhy v řádech statisíců a jsem v důchodu, tak opravdu nevím, jestli to někdy splatím
10. Richard	Dokážu je vyrovnat, ale ne hned
11. Lucie	Doufám, snažím se, ale pořád musím řešit peníze, kolik vydělám, kolik bude stát nákup a kolik musím komu zaplatit, bojím se, že to nezvládnou a budu do konce života pod neustálým strachem a stresem z toho, kolik peněz bych měla ještě splatit. Nemám žádný majetek a bydlím v nájmu

Z odpovědí vyplývá, že z jedenácti respondentů je šest z nich přesvědčeno, že svoji dluhovou situaci zvládnou a dostanou se z veškerých dluhů. Jedna respondentka už svůj dluh vůči věřiteli splatila a nyní už žádné dluhy nemá. Čtyři respondenti uvedli, že si myslí, že nezvládnou své dluhy nikdy vyrovnat, jelikož jsou jejich částky opravdu vysoké.

- Vedlejší výzkumná otázka č. 2: Jak úroveň finanční gramotnosti ovlivňuje socioekonomický stav člověka?

Jak Bertl uvádí (2017, str. 34), fenomén finanční gramotnosti se opírá o dva charaktery, prvním je společenský a druhým je ekonomický. Postoje člověk k finanční gramotnosti se primárně tvoří na základě vlastních prožitků a názorů. Tyto postoje mají vliv na způsob života, na finance a nákladní s nimi.

Na druhou vedlejší výzkumnou otázku lze odpovědět tak, že finanční gramotnost a socioekonomický stav člověka spolu úzce souvisí. Každý jedinec má určitou úroveň finanční gramotnosti, která vzniká už od dětství. Rodina a výchova mají na naši socializaci velký podíl, protože každého z nás ovlivňují lidé, ke kterým vzhlížíme a prostředí ve kterém žijeme. V kapitole č. 2 se věnuji rodině jako takové. V podkapitole č. 2.1 se věnuji rodině jako hlavnímu socializačnímu činiteli. Socializace jedince probíhá od narození, kdy se člověk začíná učit a přizpůsobuje se společnosti a s tím souvisí i osobní vývoj a růst, kterým si procházíme. Člověk se neustále učí a přebírá tím i určité závazky, které během života má vůči sobě, své rodině i jiným lidem. S tím se pojí tedy i hospodaření s penězi, které máme. Postoje, které máme k financím, ovlivňují náš život a naši socializaci, proto je dostatečná úroveň finanční gramotnosti promítána do života nás všech.

Během rozhovorů jsem měla možnost zjistit, jak respondenti vnímají svoji informovanost o tom kdy a jak řádně platit své finanční závazky. Respondenti odpověděli, že ví jak a kdy vše platit. Bohužel se tak ale nechovají a řádně většinou neplatí. Zjistila jsem, že z jedenácti respondentů sedm přesně ví, jak řádně platit své závazky vůči jiným osobám a čtyři si nebyli úplně jisti.

- Vedlejší výzkumná otázka č. 3: Jak úroveň finanční gramotnost ovlivňuje přístup k financím?

Úroveň finanční gramotnosti ovlivňuje život každého z nás. Během rozhovorů jsem se respondentů ptala na otázku, jestli si myslí, že mají dostatečnou finanční gramotnost. Z rozhovorů vyplynulo, že z jedenácti respondentů si osm myslí, že je jejich finanční gramotnost dostačující a další tři respondenti buď neznali pojem finanční gramotnost anebo svoji úroveň nedokázali odhadnout. Přístup k financím je opravdu z velké části ovlivněn úrovní

finanční gramotnosti. Většina respondentů je přesvědčena o úrovni své finanční gramotnosti jako o dostačující, ale zároveň byl jejich přístup k placení finančních závazků pasivní.

Zvýšením prevence finanční gramotnosti a vzdělávání by mělo dojít k zlepšení přístupu k hodnotě peněz už od dětství. Důležitým faktorem je řádné hospodaření a sebekontrola, protože bez těchto skutečností nelze správně zacházet s financemi. Jedním z preventivních opatření by mělo být zavedení lepšího finanční vzdělávání. Klíčová by měla být motivace dospělých pracovat na rozvoji žáků a uspořádání si priorit spojených s hospodařením peněz. Již od základní školy dostávají děti finance od svých rodičů a učí se, jak s nimi hospodařit. Už právě na základní škole se děti učí samy rozhodovat o tom, co si koupí za své kapesné, a proto by bylo vhodné zakomponovat finanční gramotnost do výuky mnoha předmětů, aby si uvědomovaly, co vše koupě obnáší, jaká finanční suma a kolik práce se za ní skrývá. Děti ze sociálně slabých vrstev vyrůstají v rodinách, kde jsou případné finanční problémy. A právě u těchto rodin a žáků by se měl klást větší důraz na finanční gramotnost, jelikož děti své rodiče ve většině případů zrcadlí. Jedná se i o děti z vyšších sociálních vrstev, které mohou své finance od rodičů třeba i zneužívat a neznají pravou hodnotu peněz, a proto mohou utrácet své finance za zbytečnosti, které nepotřebují.

- Vedlejší výzkumná otázka č. 4: Jaké dopady má nedostatečná finanční gramotnost na život člověka?

Dopady nedostatečné úrovně finanční gramotnosti mohou vést k dluhovým pastem. Vývoj každého jedince ovlivňují životní změny, které ho učí přizpůsobit se dané situaci. Nízká úroveň finanční gramotnosti je ovlivněn například rodinou, výchovou či okolím, které může vést k nepromyšleným finančním úkonům, jako jsou například úvěry. Nejedná se pouze o úvěry, mohou to být pokuty, hypotéka, pojištění a tak dále. Veškeré půjčování peněz se sebou nese své klady i zápory, které je nesmírně důležité patřičně vnímat.

V teoretické části se věnuji dluhům a vzdělávání. Uvedla jsem tam kapitoly zaměřující se na úroveň finanční gramotnosti. V těchto kapitolách jsem zpracovala význam finanční gramotnosti a jednotlivé výzkumy, které již proběhly v České republice. Charakterizovala jsem také klíčový bod finanční gramotnosti, kterým vzniká bezpochyby vlivem výchovy, která nás celý život ovlivňuje. Dopady nedostatečné finanční gramotnosti vedou k zadlužování, které poté ovlivňuje život člověka.

- Vedlejší výzkumná otázka č. 5: Jak je zadluženost v České republice ovlivněna neznalostí finanční gramotnosti?

Odpověď na tuto otázku je opravdu zakořeněna v neznalosti základních principů hodnot peněz, které spočívají v hospodaření a možné rezervě peněz. Zadluženost je v naší společnosti velkým problémem, jelikož se dle průzkumů úroveň Čechů pohybuje stále na průměrné hranici. V podkapitole č. 4. 1. 1 Finanční gramotnost Čechů, zmiňuji znalost finanční gramotnosti a úroveň, která se již po několikáté prokázala jako průměrná. Nízká úroveň finanční gramotnosti je ovlivněna přístupem k finančním, které vedou k zadlužování. Je zapotřebí, aby se zvyšovala úroveň společnosti, aby se předešlo následným zadlužováním. I když se o tomto tématu mluví již mnoho let a stále se úroveň nezvyšuje. Níže uvádím tabulku (Tabulka 7 – Ukázka pohledu na finance po zkušenosti se zadlužením¹⁵), ve které jsou zahrnuty odpovědi respondentů na otázku týkající se jejich pohledu na finance po zkušenosti se zadlužením.

Tabulka 7 - Ukázka pohledu na finance po zkušenosti se zadlužením

Respondent	Změnil se nějak Váš pohled na finance po zkušenosti se zadlužením?
1. Adéla	Samozřejmě, že můj život změnil, musela jsem zaplatit za svoji hloupost, hodně jsem si to pak vyčítala
2. Radek	Změnil, už bych si asi nepůjčil, protože vím, že stačí málo a člověk se ocitne na dně a neví, jak to řešit
3. Kateřina	Už bych si nepůjčila
4. Pavel	Rozhodně už teď vím, že si musím řádně platit veškeré poplatky a nikdo jiný to za mě neudělá, občas se to ale tak sejde a člověk to odkládá na později a zapomene něco zaplatit
5. Marta	Ano, vím, že bych měla vše řešit včas a mít nějaký finanční plán, podle kterého bych se

¹⁵ Autor

	měla řídit, ale nemám a ani ho mít nikdy nebudu, protože jsem na tohle líná
6. Josef	Ano, byl jsem ve stresu z celé situace a nebylo lehké žít s tím, že vše co vydělám, by mělo jít více méně do splátek mých dluhů
7. Martin	Ano, zjistil jsem, že je těžké žít celou domácnost a k tomu splácet dluhy
8. Jan	Ano, rozhodně změnil, uvědomil jsem si, že placení telefonu, nájmu za byt, energie a další věci se musí platit a vše ostatní počká, bohužel jsem to tak dříve nevěděl, a proto musím teď platit o dost víc, protože každým dnem dluh rostl a já ho neřešil
9. Marie	Nezměnil, pořád k nim přistupuji stejně
10. Richard	Asi nezměnil, vím, co dělám špatně, ale pořád s tím nic nedělám
11. Lucie	Změnil, rozhodně už bych si nepůjčila

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že z jedenácti respondentů se u devíti změnil názor na finance po zkušenosti se zadlužením. U dvou z respondentů se názor nezměnil a přistupují k nim stále stejně.

- Vedlejší výzkumná otázka č. 6: Jaké jsou možnosti resocializace u dlužníků?

Resocializace dlužníků je proces, který není mnohdy úplně jednoduchý. Je mnoho možností, které mohou dlužníci využít k tomu, aby se opět začlenili do běžného života. Hlavní je aktivní přístup, který si dlužníci zvolí, aby vyřešili své finanční problémy. V moment, kdy se jedinci ponaučí ze svých chyb, které v minulosti udělali, je možná resocializace. Možnosti resocializace u dlužníků nastanou v případě aktivního řešení, které spočívá ve splácení dluhu. Dále ve formě oddlužení, anebo ve formě sloučení veškerých pohledávek do jednoho výhodného úvěru, kterým bude moci dlužník splácet delší dobu s nižší úrokovou sazbou.

Tento výzkum potvrdil, že resocializace dlužníků je možná, pokud budou jedinci k problémům přistupovat aktivním přístupem a vše řádně platit. Bylo zjištěno, že přístupy dlužníků k dluhům jsou různorodé. Výše jsem uvedla odpovědi na veškeré výzkumné otázky, ze kterých vyplývá, co stojí za zadlužeností a jaké jsou přístupy dlužníků k dluhům. Přístupy jsou ovlivněny faktory, které si jedinec přináší mnohdy už z dětství. Jelikož se už od dětství učíme hodnotě peněz, proto je důležité, aby nám někdo řádně vysvětlil, jak s nimi hospodařit. Dle výzkumu bylo zjištěno, že mnoho jedinců ve svých odpovědích uvedlo, že jim bylo vysvětleno jak hospodařit s penězi, ale doposud tomu tak nečiní. Dále bylo zjištěno, že za zadlužeností stojí úroveň finanční gramotnosti a rozšířenost možných půjček, které jedince nutí zvyšovat si status a dopřávat si věci, na které ze svého platu nedosáhne. Bylo zjištěno, že finanční gramotnost a socioekonomický stav člověka spolu úzce souvisí. Každý z nás máme úroveň finanční gramotnosti, která stojí za naším sociologickým vývojem. Bez dostatečné úrovně nevnímá jedinec dopady, které vedou k neuvážené manipulaci s financemi, proto je důležité promýšlet veškeré úkony spojené s financemi. Mnoho zadlužených respondentů své finanční závazky řešilo opravdu pasivně a nepovažovali za důležité řešit situaci ihned, aby tím předešli zbytečnému navyšování dlužné částky. Dále bylo zjištěno, že pouze jeden z jedenácti respondentů má finanční rezervu, která mu pomáhá při placení finančních závazků, zbylých deset respondentů uvedlo, že finanční rezervu nemá. Všichni vybraní respondenti uvedli, že nekontaktovali žádnou organizaci či centrum, které by jim mohlo pomoci s dluhovou situací, jelikož si chtěli situaci vyřešit sami nebo se s problémem radili pouze v rámci okruhu rodiny nebo přátel. Tato fakta mluví za vše, a proto by mělo být prioritní, aby se zvýšilo povědomí o finanční gramotnosti a vzdělávání, dále také o aktuálním stavu zadlužení v naší společnosti a také o místech, které slouží k pomoci formou odborného poradenství k řešení těžkých finančních situací.

Výzkum potvrdil, že je problematika dluhů opravdu vážná, a pokud se nezmění přístup dlužníků k dluhům na aktivní a nebudou dlužníci dostatečně motivováni řešit svůj problém a jejich situace se bude nadále prohlubovat a nebude možná resocializace.

Určité legislativní postupy by měly napomoci k řešení stávající situace v České republice. Řešením by mohlo být zjednodušení celkového legislativního systému, ve kterém se dlužníci mnohdy ztrácejí a nevědí komu a kdy platit dluhy. Dále omezit možnosti půjček a také teritorialita exekutorů, která by napomohla k jednoduššímu jednání dlužníka a soudního exekutora, jelikož by jeden exekutor měl jednoho povinného.

7 DISKUZE

Tato část se zabývá diskuzí nad výsledky z výzkumného šetření a porovnáním výsledků s výsledky jiných výzkumů. Výzkum byl do jisté míry omezen různorodostí typu zadlužení, prožíváním emocí v daných situacích při rozhovoru, dále prostředím, ve kterém se rozhovory konaly, nepodařilo se mi zajistit klidné a nerušené prostředí pro uskutečnění všech rozhovorů.

Z průzkumu podobných výzkumných prací bylo k tomuto tématu zjištěno, že mnoho autorů se již v minulosti věnovalo dluhové problematice, ovšem z mnoha jiných pohledů nežli je tento výzkum.

Z výsledků této výzkumné práce vyplývá, že přístupy dlužníků jsou individuální a rozdělují se na aktivní a pasivní. Dále bylo zjištěno, že finanční gramotnost ovlivňuje vnímání dlužníků, a proto se dluhy staly běžnou součástí naší společnosti. Snažila jsem se v této práci zaměřit na alarmující problém zadluženosti. Tento problém mnohdy vzniká už od narození, kdy se jedinec socializuje a z rodiny si přebírá důležité vazby, normy, přístupy a zodpovědnost k určitým věcem. Tento fakt je rozpracován již od mnoha dalších autorů a potvrzuje, že přebírání určitých jevů chování z rodiny je zcela normální a přirozené. Na tuto tematiku bylo již v minulosti sepsáno mnoho děl, ovšem ne z resocializačního hlediska. Níže uvádím ukázkou podobných prací, které se v minulosti věnovaly podobnému tématu.

Diplomovou práci s názvem *Zadluženost domácností v České republice* napsala autorka Kateřina Gábová v roce 2009. Cílem práce bylo vymezit rizika, která plynou ze zadlužení českých domácností a možnosti budoucího vývoje zadluženosti domácností v České republice. Tato práce nastínila analýzu průběhu vývoje zadluženosti. V práci zahrnuje i možná rizika plynoucí ze zadluženosti. Výzkum této práce byl kvantitativní (Gábová, 2009). Autorka uvedla i srovnání s vybranými zeměmi, což má diplomová práce neuvádí. Dále například diplomová práce *Dluhová past - možnosti řešení dluhové problematiky*, kterou napsala Tereza Juppová v roce 2014. Zabývala se dluhovou problematikou, primárně dluhovou pastí, zadlužeností, příčinami a důsledky (Juppová, 2014). Autorka analyzuje vývoj v oblasti zadlužování českých občanů, nastínila, stejně jako má práce, důvod a množné příčiny zadlužení. Použila i stejný metodologický postup, tedy kvalitativní. V této práci jsem viděla mnoho podobných aspektů.

Dále uvádím zajímavou myšlenku, kterou vypracovala Agentura pro sociální začleňování ve spolupráci s Budílovou, ve které uvádí, že rostoucí dluhy v naší společnosti jsou ovlivněny příliš dostupnými možnostmi půjčování si peněz na úvěr. Dále také úroveň nízké

finanční gramotnosti, která vede ke špatnému hospodaření a následnému zadlužování (Agentura pro sociální začleňování , 2018).

Je zjevné, že tato tematika byla v minulosti rozpracována z mnoha pohledů. Tento výzkum se potýkal i s určitými limity, které ovlivnily určité prvky z výzkumu. Nyní je důležité zaměřit se v budoucnu na to, co bylo již zjištěno a pokusit se nalézt správnou cestu, která by napomohla mnoha jedincům z dluhových pastí.

8 ZÁVĚR

Tato diplomová práce byla primárně zaměřena na dluhy a dlužníky jako problém resocializace. Cílem této práce bylo zmapovat, jaké jsou přístupy dlužníků k dluhům a jaké jsou varianty k řešení jejich situace. Předem byly stanoveny výzkumné otázky a následně vyhodnoceny dle odpovědí jedenácti respondentů. Struktura práce je rozpracována definováním základních pojmů spojených s dluhovou problematikou, poukázáním na specifické životní situace, díky kterým se jedinci mohou ocitnout v dluhové pasti, dále na alarmující úroveň finanční gramotnosti v České republice.

Doplnila jsem tuto odbornou práci o konkrétní informace, které jsem získala od vybraných jedenácti respondentů, kteří se zapojili svými odpověďmi do tohoto výzkumného šetření. V kapitole „shrnutí výsledků“ se zaměřuji na kompletní výsledky získané během tohoto výzkumu a posléze navrhuji případná řešení, která by mohla přispět k řešení dluhové situace v naší společnosti. V kapitole „diskuze“ se zaměřuji na výsledky, kterých bylo dosaženo a posléze uvádím i další autory diplomových prací, kteří se tomuto tématu v minulosti také věnovali, ovšem z jiného pohledu.

Na závěr bych chtěla podotknout, že dluhová situace v naší společnosti je vážná a je zapotřebí o tomto problému mluvit a začít se zaměřovat na to, jak by se dalo předejít dalším pasivním přístupům dlužníků k dluhům a případným dluhovým pastem. Nejedná se pouze o dlužníky, kteří si prošli nebo jsou v dluhové pasti, týká se to všech jedinců, kteří mají problém s hospodařením svých financí a nezvládají řádně platit své závazky vůči jiným lidem. Rizikové chování jedinců s nedostatečnou finanční gramotností je dle průzkumu opravdu ovlivněno přístupem k financím a vede jedince k případným finančním problémům. Jelikož je mnoho jedinců, kteří si nepromýšlejí své činy a půjčují si stále dokola peníze na nedůležité věci, postupem času je tento životní styl dostane do labyrintu dluhů, ze kterého je opravdu obtížné se dostat. Pomoc dlužníkům se skrývá v uvědomění si svých chyb, řádnému splácení dluhů a také možnosti finančního poradenství, které jim pomůže k budoucímu vztahu a přístupu k financím. Pokud se tomuto problému nebude společnost dostatečně věnovat a stále bude nabízet takové možnosti půjčování peněz, bude dluhová situace horší a horší.

Výzkumné šetření tedy potvrdilo, že hlavní příčinou dluhů je přístup, který mají dlužníci k financím. Klíčový je již zmiňovaný aktivní přístup a zvyšování úrovně finanční gramotnosti, které vedou ke splácení dluhů a následné resocializaci, která pomůže se opět dostat do běžného života. Přístup dlužníků se musí změnit na aktivní a musí být také dostatečně motivovaní, aby

začali řešit svůj finanční problém. Při psaní diplomové práce jsem vycházela z odborných publikací, článků a zákonů, které mi napomohly ponořit se do celkové problematiky tohoto tématu. Snažila jsem do práce zakomponovat i své vlastní poznatky z pracovní zkušenosti na exekutorském úřadě.

9 POUŽITÁ LITERATURA

I. Monografie

1. BECK, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. 2. vyd. Přeložil Otakar VOCHOČ. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7419-047-6.
2. BERTL, Ivan. *Finanční gramotnost jako nástroj sociální adaptace a příležitost k překonání negativních důsledků sociálních problémů*. Praha: Česká andragogická společnost, 2017, 123 s. ISBN 978-80-905460-8-0.
3. CARR, Allen. *Snadná cesta k životu bez dluhů*. Praha: Nakladatelství Jaro, [2017], 204 s. ISBN 978-80-906783-0-9.
4. Esterberg, K. G. *Qualitative methods in social research*. Boston: McGraw-Hill, 2002.
5. GÁBOVÁ, Kateřina. *Zadluženost domácností v České republice*. Brno, 2009. 60 s. Diplomová práce. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně. Vedoucí diplomové práce Ing. Alena Melicharová, Ph.D.
6. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.
7. HOSKOVCOVÁ, Simona a Lucie SUCHOCHLEBOVÁ RYNTOVÁ. *Výchova k psychické odolnosti dítěte: silní pro život*. Praha: Grada, 2009, 218 s. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2206-1.
8. JANDA, Josef. *Jak žít šťastně na dluh*. Praha: Grada, 2013, 176 s. Finance pro každého. ISBN 978-80-247-4833-7.
9. JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
10. JÍLEK, Josef. *Finanční trhy a investování*. Praha: Grada, 2009, 648 s. Finanční trhy a instituce. ISBN 978-80-247-1653-4.
11. JUPPOVÁ, T. *Dluhová past - možnosti řešení dluhové problematiky*. Praha, 2014. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Vedoucí diplomové práce Mgr. Ing. Olga Angelovská.
12. KLAPILOVÁ, S. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996. ISBN 8070676698.
13. KNIGHT, Jane, ed. *Financing access and equity in higher education*. Rotterdam: Sense, c2009. Global perspectives on higher education, vol. 17. ISBN 978-90-8790-766-2.
14. KURKA, R., PAŘÍKOVÁ, A. *Subjekty finančního trhu: vybrané aspekty likvidace a insolvence*. 2014. Praha: C. H. Beck. ISBN 80-7400-277-2, 978-80-7400-277-9.

15. LOUČKOVÁ, Ivana. *Integrovaný přístup v sociálně vědním výzkumu*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. Studijní texty, sv. 42. ISBN 978-80-86429-79-3.
16. MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.
17. MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Základy sociologie, sv. 8. ISBN 80-86429-05-9.
18. REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie. ISBN 978-80-247-3006-6.
19. SCHELLEOVÁ, Ilona. *Exekuce*. Ostrava: Key Publishing, 2008, 216 s. Právo. ISBN 978-80-87071-91-5.
20. ŠKOVIERA, Albín. *Resocializační pedagogika - kontexty a trendy*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2018. ISBN 978-80-7560-139-1.
21. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.
22. WOLFOVÁ, Jitka, ŠTIKA, Martin. *Soudní exekuce: Právní monografie*. Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-427-0.

II. Elektronické zdroje:

1. Bezplatné právní poradenství | Česká advokátní komora. Úvodní stránka | Česká advokátní komora [online]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=2617>.
2. Czech debt collection system creates poverty and damages the economy » V4Revue. V4Revue [online]. Copyright © 2015, Democracy in Central Europe, Staroměstská 6 [cit. 12.01.2019]. Dostupné z: <http://visegradrevue.eu/czech-debt-collection-system-creates-poverty-and-damages-the-economy/>.
3. Czech democracy 'under threat' from rising debt crisis | World news | The Guardian. [online]. Copyright © 2019 Guardian News and Media Limited or its affiliated companies. All [cit. 08.01.2019]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2019/jan/06/czech-democracy-threat-debt-crisis>.
4. Člověk v tísní: Schválená novela insolvenčního zákona dlužníkům neuleví, 30% hranice je nesmyslná - Člověk v tísní. Pomáhejte s námi - Člověk v tísní [online]. Copyright © [cit. 08.01.2019]. Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/clovek-v-tisni-schvalena-novela-insolvenčního-zakona-dlužnikum-neulevi-30-hranice-je-nesmyslna-5438gp>.

5. Debt-trapped Czechs excluded as economy grows. [online]. Copyright © [cit. 12.01.2019]. Dostupné z: <https://www.cnbc.com/2018/12/13/reuters-america-debt-trapped-czechs-excluded-as-economy-grows.html>.
6. Dluhové poradenství - Člověk v tísní. Pomáhejte s námi - Člověk v tísní [online]. Copyright © [cit. 15.11.2018]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/co-delame/socialni-prace-v-cr/dluhove-poradenstvi>.
7. EXEKUTORSKÁ KOMORA ČESKÉ REPUBLIKY. Bezplatné právní poradny. Ekcr.cz [online]. © 2009 - 2018. [cit. 26.11.2018]. Dostupné z: <https://www.ekcr.cz/1/poradny/29-bezplatne-pravni-poradny?w=>.
8. Exekutory zklamalo neschválení zavedení místní příslušnosti, zabavování řidičáků kvůli alimentům vítají - Česká justice. Domovská stránka - Česká justice [online]. Copyright © 2018 Všechna práva vyhrazena [cit. 14.11.2018]. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/2017/06/exekutory-zklamalo-neschvaleni-zavedeni-mistni-prislusnosti-zabavovani-ridicaku-kvuli-alimentum-vitaji/>.
9. Finanční gramotnost Čechů se nelepší, jsme na tom stejně jako loni | Czech-ba. Czech-ba [online]. Copyright © ČBA 2019, created by [cit. 28.02.2019]. Dostupné z: <https://www.czech-ba.cz/cs/financni-gramotnost-cechu-se-nelepsi-jsume-na-tom-stejne-jako-loni>
10. Jak funguje - Agentura pro sociální začleňování. Aktuálně - Agentura pro sociální začleňování [online]. Copyright © 2018 [cit. 26.11.2018]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/nastroje-asz>.
11. Jak zůstat člověkem v síti dluhů - Otevřená Společnost. Otevřená společnost - Otevřená Společnost [online]. Copyright © 2018 Otevřená společnost, o.p.s. [cit. 26.11.2018]. Dostupné z: <http://www.otevrenaspolecnost.cz/exekuce>.
12. Ke stažení | Strategie boje proti sociálnímu vyloučení | O Agentuře - Agentura pro sociální začleňování. Aktuálně - Agentura pro sociální začleňování [online]. Copyright © 2018 [cit. 26.11.2018]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/strategie-boje-proti-socialnimu-vyloucení>.
13. KOMENTÁŘ: Novela insolvenčního zákona má pomoci, nikoliv vytvářet nové nespravedlnosti – Patrik Nacher – Novinky.cz . Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu [online]. Copyright © 2003 [cit. 08.01.2019]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/komentare/488999-komentar-novela-insolvencniho-zakona-ma-pomoci-nikoliv-vytvaret-nove-nespravedlnosti-patrik-nacher.html>.

14. Místní příslušnost exekutorů, tzv. teritorialita – Mapa exekucí. Mapa exekucí [online]. Dostupné z: <http://mapaexekuci.cz/index.php/co-s-tim/teritorialita/>.
15. Multiplikace exekucí je celospolečenský problém, říká exekutor Martin Štika. Jaké mají dlužníci možnosti? | Radiožurnál. Český rozhlas Radiožurnál [online]. Copyright © 1997 [cit. 08.01.2019]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/multiplikace-exekuci-je-celospolecensky-problem-rika-exekutor-martin-stika-jake-7181182>.
16. Nakupování Čechů na úvěr: rizikové zadlužování se nelepší | Czech-ba. Czech-ba [online]. Copyright © ČBA 2019, created by [cit. 28.02.2019]. Dostupné z: <https://www.czech-ba.cz/cs/media-servis/tiskove-zpravy/nakupovani-cechu-na-uver-rizikove-zadluzovani-se-nelepsi>
17. Nekalosti při exekucích - právní on-line poradna | Iuridicum Remedium. Lidská práva, watchdog, advocacy (Aktuality) | Iuridicum Remedium - IuRe [online]. Dostupné z: <http://iure.org/14/89/poradna>.
18. Novela insolvenčního zákona – Mapa exekucí. Mapa exekucí [online]. Dostupné z: <http://mapaexekuci.cz/index.php/co-s-tim/oddluzeni-novela-insolvencniho-zakona/>.
19. Obecné informace k oddlužení | RADEK HÁBL. Radek Hábl [online]. Copyright © Radek Hábl [cit. 03.12.2018]. Dostupné z: <http://www.radekhabl.cz/oddluzeni/obecne-informace-k-oddluzeni/>.
20. Očima expertů: Smazat lidem dluhy? | Peníze.cz. Peníze.cz - Půjčky, Kurzy měn, Akcie, Hypotéky, Bydlení, Daně [online]. Copyright © 2000 [cit. 13.11.2018]. Dostupné z: <https://www.penize.cz/dluhy/328397-ocima-expertu-smazat-lidem-dluhy>
21. Oddlužení | Rodinné finance | Ministerstvo financí ČR - proč se finančně vzdělávat?. Ministerstvo financí ČR - proč se finančně vzdělávat? [online]. Copyright © 2013, MF [cit. 03.12.2018]. Dostupné z: <https://www.psfv.cz/cs/rodinne-finance/oddluzeni>.
22. Oddlužení | Rodinné finance | Ministerstvo financí ČR - proč se finančně vzdělávat?. Ministerstvo financí ČR - proč se finančně vzdělávat? [online]. Copyright © 2013, MF [cit. 03.12.2018]. Dostupné z: <https://www.psfv.cz/cs/rodinne-finance/oddluzeni>.
23. Osobní bankrot i pro nejchudší. Senát vrátil novelu insolvenčního zákona — ČT24 — Česká televize. ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize [online]. Copyright © [cit. 08.01.2019]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2685014-osobni-bankrot-i-pro-nejchudsi-senat-vratil-novelu-insolvencniho-zakona>.
24. PIAAC [online]. Copyright ©Y85 [cit. 13.11.2018]. Dostupné z: http://www.piaac.cz/attach/PIAAC_publicace_web.pdf.

25. Poradna při finanční tísni - Poradna, poradenství | Peníze.cz. Peníze.cz - Půjčky, Kurzy měn, Akcie, Hypotéky, Bydlení, Daně [online]. Copyright © 2000 [cit. 13.11.2018]. Dostupné z: <https://www.penize.cz/269297-poradna-pri-financni-tisni>.
26. Poradna při finanční tísni, o.p.s – oddlužení, osobní bankrot. Poradna při finanční tísni, o.p.s – oddlužení, osobní bankrot [online]. Copyright © 2015 [cit. 15.11.2018]. Dostupné z: <https://www.financnitisen.cz/index.php>.
27. Poradny | Asociace občanských poraden. Asociace občanských poraden | Asociace občanských poraden [online]. Copyright © 2010 Asociace občanských poraden . [cit. 26.11.2018]. Dostupné z: <http://www.obcanskeporadny.cz/index.php?Itemid=8>.
28. Průvodce úvěrovými registry - CBCB.cz. Bankovní registr klientských informací - CBCB.cz [online]. Dostupné z: <https://www.cbcb.cz/pruvodce-uverovymi-registry/>
29. *Se zadlužením si neumí poradit ani vzdělaní lidé, v Česku je normální řešit ho další půjčkou. Chyba je ve vzdělávání* [online]. Hospodářské Noviny, 2018 [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: <https://domaci.ihned.cz/c1-66071050-se-zadluzenim-si-neumi-poradit-ani-vzdelani-lide-v-cesku-je-normalni-resit-ho-dalsi-pujckou-chyba-je-ve-vzdelavani-rika-sefka-dluhove-poradny>.
30. Splácet dluhy musí dlužníky motivovat - Česká justice. Domovská stránka - Česká justice [online]. Copyright © 2018 Všechna práva vyhrazena [cit. 18.02.2019]. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/blog/splacet-dluhy-musi-dluzniky-motivovat/>
31. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online]. 2005, , 16 [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: <https://www.psfv.cz/assets/cs/media/System-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach.pdf>.
32. Tisková zpráva Exekutorské komory ČR. Soudní exekutoři radí na několika místech v Praze. [cit. 18.2.2019]. Dostupné z: <http://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/1226-soudni-exekutori-radi-na-nekolika-mistech-v-praze-09-07-2013?w=>
33. Výzkum Charity Česká republika mezi odborníky zjistil, že chudoba je v Česku dědičná! - Charita Česká republika. Charita Česká republika - Charita Česká republika [online]. Copyright © 2018 [cit. 30.11.2018]. Dostupné z: <https://www.charita.cz/aktualne/tiskove-zpravy/vyzkum-charity-ceska-republika-mezi-odborniky-zjistil-ze-chudoba-je-v-cesku-dedicna/>.
34. Vzdělávací centrum a Dluhová poradna [online]. [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: <https://www.annatha.cz/index/o-nas>.
35. Zadlužení a předlužení | Rodinné finance | Ministerstvo financí ČR - proč se finančně vzdělávat?. Ministerstvo financí ČR - proč se finančně vzdělávat? [online]. Copyright

© 2013, MF [cit. 26.11.2018]. Dostupné z: <https://www.psfv.cz/cs/rodinne-finance/zadluzeni-a-predluzeni>.

36. Zadlužení českých domácností se v srpnu zvýšilo na 1,6 bilionu Kč | ČeskéNoviny.cz. České noviny | ČeskéNoviny.cz [online]. Copyright © Copyright 2018 ČTK [cit. 13.11.2018]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/zadluzeni-ceskych-domacnosti-se-v-srpnu-zvysilo-na-1-6-bilionu-kc/1667638>.
37. Základ zdravého přístupu k financím dává rodina, tvrdí ČBA - financnimys.cz. Informace ze světa financí - financnimys.cz [online]. Copyright © Realizace [cit. 14.02.2019]. Dostupné z: <https://www.financnimys.cz/2018/10/14/index-financni-gramotnosti-zaklad-zdraveho-pristupu-k-financim-dava-rodina/>

10 PŘÍLOHY

Příloha A - Schéma otázek z rozhovoru	86
Příloha B - Seznam respondentů.....	87
Příloha C - Přepis 10. rozhovoru	88
Příloha D - Přepis 11. rozhovoru	90
Příloha E - Přehled právních předpisů	92

1. Jaký je Váš stav, věk, pohlaví, vzdělání a zaměstnání?
2. Žijete sám nebo s rodinou? Kolik máte dětí?
3. Kolik máte věřitelů?
4. Zač dlužíte?
5. Vysvětlil Vám někdo jak a kdy řádně platit své finanční závazky?
6. V čem se změnil Váš životní standard po zadlužení?
7. Co Vás vedlo k tomu neplatit řádně své finanční závazky?
8. Kdy a proč jste přestal/a splácet své finanční závazky?
9. Máte finanční rezervu?
10. Poradil/a jste se s někým o Vašem problému s dluhy?
11. Jak vnímají ostatní členové domácnosti Vaše finanční problémy?
12. V čem tkví Váš problém se splácením finančních závazků?
13. Napadlo Vás oslovit nějaké organizace, které se specializují na řešení dluhové problematiky?
14. Myslíte si, že dokážete dluhy vyrovnat?
15. Myslíte si, že oddlužení neboli osobní bankrot je řešením?
16. Změnil se nějak Váš pohled na finance po zkušenosti se zadlužením?
17. Myslíte si, že máte dostatečnou finanční gramotnost?

¹⁶ Autor

Příloha B - Seznam respondentů¹⁷

1. respondent Adéla
2. respondent Radek
3. respondent Kateřina
4. respondent Pavel
5. respondent Marta
6. respondent Josef
7. respondent Martin
8. respondent Jan
9. respondent Marie
10. respondent Richard
11. respondent Lucie

¹⁷ Autor

10. respondent – Richard (27 let)

Datum: 21. 12. 2018

Čas: od 13:00 - 14:00

Místo: kavárna v Hradci Králové

OTÁZKY ROZHOVORU

1. Jaký je Váš stav, věk, pohlaví, vzdělání a zaměstnání?
Jsem svobodný, je mi 27 let, jsem muž, vzdělání je středoškolské, pracuji jako řidič
2. Žijete sám nebo s rodinou? Kolik máte dětí?
Žiji s rodiči, děti nemám
3. Kolik máte věřitelů?
Mám dva věřitele
4. Zač dlužíte?
Hrál jsem asi dva roky hodně intenzivně automaty, občas jsem vyhrál a občas prohrál, proto jsem si začal půjčovat od společností peníze
5. Vysvětlil Vám někdo, jak a kdy řádně platit své finanční závazky?
Rodiče mi to několikrát vysvětlovali, ale nejsem schopný nějak hospodařit s tím, co vydělám
6. V čem se změnil Váš životní standard po zadlužení?
Půjčky jsem nesplácel a po čase začaly domů chodit obsílky, které přebírali moji rodiče, když to zjistili, měl jsem velký problém, ale finančně mi s tím nepomohli, prý je to můj život a moje dluhy a musím si to vyřešit sám
7. Co Vás vedlo k tomu neplatit řádně své finanční závazky?
Asi jsem myslel, že to ještě chvíli počká a nebude to nikdo řešit
8. Kdy a proč jste přestal/a splácet své finanční závazky?
Neplatil jsem to, protože jsem všechny peníze, které jsem vydělal, dával do automatů, takže jsem ani neměl na to platit splátky za půjčky
9. Máte finanční rezervu?
Nemám, bohužel

¹⁸ Autor

10. Poradil/a jste se s někým o Vašem problému s dluhy?
S nikým jsem se neradil
11. Jak vnímají ostatní členové domácnosti Vaše finanční problémy?
Rodiče to vnímají opravdu špatně, nechápou, proč hraju ty automaty a proč vše co vydělám, ihned utratím a nic mi nezbyde
12. V čem tkví Váš problém se splácením finančních závazků?
Potřeboval bych přestat hrát automaty, ale nejde to
13. Napadlo Vás oslovit nějaké organizace, které se specializují na řešení dluhové problematiky?
Nenapadlo, neřekl jsem to ani své rodině, kdyby nepřišly obsílky, ani by se to nedozvěděli
14. Myslíte si, že dokážete dluhy vyrovnat?
Dokážu je vyrovnat, ale ne hned
15. Myslíte si, že oddlužení neboli osobní bankrot je řešením?
Nemyslím si to, ale slyšel jsem o tom
16. Změnil se nějak Váš pohled na finance po zkušenosti se zadlužením?
Asi nezměnil, vím, co dělám špatně, ale pořád s tím nic nedělám
17. Myslíte si, že máte dostatečnou finanční gramotnost?
Podle mě je dostatečná

11. respondent - Lucie (26 let)

Datum: 22. 12. 2019

Čas: od 16:00 - 17:00

Místo: kavárna v Hradci Králové

OTÁZKY ROZHOVORU

1. Jaký je Váš stav, věk, pohlaví, vzdělání a zaměstnání?
Jsem svobodná, je mi 26 let, jsem žena, vzdělání je středoškolské a nyní pracuji jako prodavačka
2. Žijete sám nebo s rodinou? Kolik máte dětí?
Žiji s přítelem a děti nemám
3. Kolik máte věřitelů?
Nyní mám dva, ale měla jsem jich v minulosti asi šest
4. Zač dlužíte?
Neplatila jsem si pojištění, teď dlužím i za tarif za telefon a pokutu v městské hromadné dopravě. Dále také za půjčku na nový telefon.
5. Vysvětlil Vám někdo jak a kdy řádně platit své finanční závazky?
Jen zběžně, ale popravdě jsem to nikdy nevnímala nějak vážně
6. V čem se změnil Váš životní standard po zadlužení?
Omezujeme se
7. Co Vás vedlo k tomu neplatit řádně své finanční závazky?
Příliš mnoho dluhů
8. Kdy a proč jste přestal/a splácet své finanční závazky?
Splatila jsem první splátky a poté přišly nečekané výdaje
9. Máte finanční rezervu?
nemám
10. Poradil/a jste se s někým o Vašem problému s dluhy?
Radila jsem se se známými a rodinou
11. Jak vnímají ostatní členové domácnosti Vaše finanční problémy?
Chápou, že to není jednoduché

¹⁹ Autor

12. V čem tkví Váš problém se splácením finančních závazků?

Jak to říct jednoduše, malý plat a vysoká půjčka

13. Napadlo Vás oslovit nějaké organizace, které se specializují na řešení dluhové problematiky?

Ne, nenapadlo

14. Myslíte si, že dokážete dluhy vyrovnat?

Doufám, snažím se, ale pořád musím řešit peníze, kolik vydělám, kolik bude stát nákup a kolik musím komu zaplatit, bojím se, že to nezvládnou a budu do konce života pod neustálým strachem a stresem z toho, kolik peněz bych měla ještě splatit. Nemám žádný majetek a bydlím v nájmu.

15. Myslíte si, že oddlužení neboli osobní bankrot je řešením?

To asi není můj případ, asi to není řešení

16. Změnil se nějak Váš pohled na finance po zkušenosti se zadlužením?

Změnil, rozhodně už bych si nepůjčila

17. Myslíte si, že máte dostatečnou finanční gramotnost?

Myslím, že ano, ale nikdy jsem o tom nepřemýšlela

- vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměně advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif)
- vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 313/2007 Sb., o odměně insolvenčního správce, o náhradách jeho hotových výdajů, o odměně členů a náhradníků věřitelského výboru a o náhradách jejich nutných výdajů
- vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správců podniků a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem
- zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře
- zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů
- zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a změně některých zákonů
- zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)
- zákon č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon)
- zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
- zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele
- zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník s účinností od 1. ledna 2014
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád